

2006

ISSN 1331-2170
UDK 282

liturgijsko–pastoralni list

živo vrelo

Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji • god. XXIII. • cijena: 13 kn

od 3. do 30. rujna 2006.

Naša tema:

**Sakramentalnost
umjetnosti**

Umjetnost je oblik Božjega govora
i simboličkoga utjelovljenja.
(M. Chagall, The Art Institute of Chicago)

Istinitost i ljepota umjetnosti

Istina nosi sa sobom radost i sjaj *duhovne ljepote*. Istina je sama po sebi lijepa. Čovjeku obdarenu umom potrebna je *istina riječi*, razumski izričaj stvorene i nestvorene stvarnosti, ali istina može odjenuti i *druge izražajne oblike*, osobito kad treba dočarati ono što je u njoj neizrecivo: dubine ljudskoga srca, uzdignuća duše, misterij Boga. Još prije nego se objavi čovjeku riječima istine, Bog mu se objavljuje u sveopćim govorom stvorenoga.

Kao i svaka druga ljudska djelatnost, umjetnost nema u sebi svoj apsolutni cilj, nego je usmjerena k posljednjem čovjekovu cilju i njime je oplemenjena. Sakralna je umjetnost *istinita i lijepa* kad svojim oblikom odgovara vlastitome zvanju: u vjeri i klanjanju uprisutnjivati i slaviti transcendentno Božje otajstvo, uzvišenu ljepotu istine i ljubavi, koja se pojavila u Kristu, »odsjevu njegove slave i otisku njegove biti«.

Katekizam Katoličke Crkve, 2500-2502.

u ovom broju:

ZIVO VRELO

1 urednikova riječ

- Umijeće otkrivanja Ljepote

2 naša tema: Sakramentalnost umjetnosti

- Sakramentalni govor umjetnosti, I. Šaško
- Liturgijska umjetnost između lijepog i uzvišenog, A. Crnčević

14 otajstvo i zbilja

Biblijska razmišljanja: I. Šaško, M. Sikirić, A. Vučković, Ž. Tanjić, I. Raguž

- Dvadeset i druga nedjelja kroz godinu
- Rođenje blažene Djevice Marije
- Dvadeset i treća nedjelja kroz godinu
- Dvadeset i četvrta nedjelja kroz godinu
- Dvadeset i peta nedjelja kroz godinu

34 tragom svetosti

- Kršćanska briga za žrtve, V. Tadić Stepinac

36 Riječ i Pismo

- Psalam 146., L. Marijanović

38 u duhu i istini

- Glazbeni prilog

40 trenutak

- Postoje li još »pokrajnji oltari«?

Umijeće otkrivanja Ljepote

Gledati Boga, vidjeti ga »licem u lice«, jedna je od najintimnijih čežnji ljudskoga duha. Vjera, koja s darovanim razumijevanjem prihvaća Božju nevidljivost i neizrecivost, umijeva otkriti Božje lice i spoznati ga kao istinsku Ljepotu. Starozavjetna vjera, hranjena Božjom riječju, obećanog je Mesiju spoznala i predočila kao »najljepšeg među ljudskim sinovima« (Ps 45,2). Kršćanska liturgija, preobražena pojavkom i vidljivošću Obećanoga, na istome tragu vjere i gledanja u Kristu spoznaje najviši doseg Ljepote. Izmučenost njegova lica, u otajstvu muke i smrti, nije mu oduzela snagu Ljepote jer on je objavitelj i uprisutnitelj *Ljepote koja preobražava svijet*.

Božja nevidljivost ne ostavlja čovjeka u tami neznanja, nego ga trajno nadahnjuje za *novo gledanje* koje pretpostavlja »post očiju«. Mnogi, naime, u svojoj vjeri »progledaše« i »vidješe Boga«! Vjera koja je iznjedrila iskustvo gledanja Boga ostavila nam je divna svjedočanstva toga uzvišenog iskustva. Ta su svjedočanstva gledanja *Ljepote Nevidljivoga* nerijetko zaodjenula *vidljivo ruho* »lijepih umjetnosti«: pjesništva, glazbe, slikarstva, kiparstva...

Umjetnost, koja po svojoj biti teži za ljepotom, otkriva i objavljuje Boga kao uzvišenu Ljepotu – jer Ljepota je uvijek odraz istine, odbljesak biti postojanja. Tko je spoznao vječnu Istinu primio je dar razumijevanja jezika Ljepote.

Kršćanska liturgija, iskusivši Boga kao uzvišenu Ljepotu, u svome simboličkome govoru poseže za djelima umjetnosti kako bi i samo slavlje bilo doživljeno kao ozračje Ljepote koja preobražava svijet. Otajstvo spasenja, koje se u liturgiji Crkve uprisutnjuje, preobražava djela umjetnosti u liturgijsku umjetnost. *Umjetnost liturgije* stoji dakle u začetku *liturgijske umjetnosti*. S pravom zato u kršćanstvu govorimo o *sakramentalnosti umjetnosti*. Presiromašno bi bilo umjetnička djela u liturgijskome prostoru gledati samo kao ures dostojan Božjega otajstva. Djela umjetnosti u liturgiji su uključena u preobrazbeni govor Božje Riječi i liturgijskih simbolā. Stoga je našim liturgijskim prostorima, koji su urešeni (a ponekad i samo urešeni!) vrijednim umjetničkim djelima, uz umjetničku kritiku potrebna i liturgijsko-teološka kritika – i to *kritika* u doslovnome smislu riječi: kao *prosudba* o suzvučju Ljepote koju ta djela 'pokazuju' i Ljepote koju nam liturgija Crkve otajstveno daruje.

Urednik

Sakramentalni govor umjetnosti

U traženju snage i smisla liturgijske umjetnosti

Ivan Šaško

Sklad između liturgije i umjetnosti ovisan je o kršćanskoj simbolici, o potrebi liturgije za anamnetsko-epikletskom zblijom, za prizivanjem i oživljavanjem svoga dijaloga u proslavi Gospodina. U vremenskim i prostornim okvirima liturgija komunicira znakovima Božjega jedinstvenoga, vječitoga čina pozivanja ljudskih bića u okrilje božanskoga postojanja. U tome smislu, liturgija izražava svoje temeljno značenje kao izvor i skup svih kršćanskih djelatnosti.

Mogu li liturgija i umjetnosti živjeti u zajedništvu?

Liturgija pruža širok izbor raznim vrstama umjetničkoga izražavanja: arhitekturi, glazbi, slikarstvu, kiparstvu, zlatarstvu, staklarstvu, tkanju, izradi nakita. Sve ove grane iz liturgije crpe motive umjetničkoga izražaja koji se međusobno razlikuje, ovisno o vremenu i kulturi u kojima nastaju. Zapravo, ova strana problema ne uzrokuje najveće poteškoće. U redovitim okolnostima arhitekti nisu odbijali sagraditi crkvu, niti su kipari odbijali načiniti skulpture za crkvu. Štoviše, ima i previše onih koji bi to htjeli (bez obzira na vlastite nesposobnosti). Prave se poteškoće javljaju pri drugoj vrsti pitanja koja se tiču načina na koji su umjetnosti pozvane služiti liturgiji radije nego samima sebi. Kako možemo znati hoće li se umjetničko djelo uklopiti u liturgijski čin? Činjenica da djelo predstavlja neki vjerski sadržaj nije dostatna sama po sebi da bi se za njega našlo mjesta u liturgijskome prostoru. Tako neka katehetska ilustracija nije ikona, pogodna za liturgijsku procesiju. Stoga se može navesti nekoliko kriterija koje valja razmotriti.

Po samoj svojoj prirodi liturgija je čin i djelovanje, božansko-ljudsko, teandrijsko djelovanje u kojemu se Bog daruje ljudima a ljudi u svome odgovoru, otvoreni Bogu, daju hvalu Bogu za njegovu ljubav. Liturgija je zahvaćena otajstvom i od otajstvenoga živi. Starija riječ koja se koristi u teologiji opisuje liturgiju kao mistagogijsku, to jest opisuje njezino kretanje iz i prema Otajstvu. Govoreći o sakramentima (otajstvima), vidljivo je da se vjernici iniciraju *putem obreda*, a ne iniciraju se *u obrede*. Ono što obred slavi, vjernicima otkriva i daruje sam sadržaj, tj. kako ih Bog preoblikuje svojom milošću.

Rečeno ima svoje praktične posljedice. Primjerice, crkva, koja nipošto ne predstavlja višenamjensku društvenu prostoriju ili kazališno-koncertni prostor, podvrgnuta je brizi i nadzoru vjerničke zajednice, u skladu s istinom da se oltar nalazi na (semantički) središnjemu mjestu, prema kojemu je usmjereno svo duhovno gibanje vjernika. Kada je svaki detalj na svome mjestu, u poretku koji vjernika vodi od ulaza prema oltaru, tada svako pojedino umjetničko djelo govori za sebe. Umjetnine imaju značaj tek kada njihova veličina, plemenita ljepota, uzvišenost, jednostavnost i prikladnost progovore o kršćanskome smislu.

Ne možemo očekivati da ćemo razabrati vezu na misnom ruhu iz stražnjeg dijela crkve. No isto tako, kako možemo objasniti da se čin krštenja odnosi na ulazak kršćanina u život Crkve, ako se krstionica nalazi u podnožju oltara? Njoj pripada ponajprije mjesto gdje se ulazi u crkvu! To nije doslovnost koja bi isključivala druge oblike razmještaja, nego pravilo koje poštuje dinamiku slavljenja u kojoj se nikada ne smije izgubiti uzajamnost elemenata. Na sličan način riječi, tumačenja, objašnjavanja, verbalizacija pokušavaju nadoknaditi nedostatak estetskoga po-

retka, kad predmeti u crkvi izgube svoj sklad. Čest je slučaj da se liturgijski predmeti, umjetnine, uzajamno isključuju, umjesto da se nadopunjuju, podvrgnuti obrednomu, odnosno molitvenomu programu. Ako izgube svoj pravi liturgijski značaj, takvi predmeti postaju beskorisnima, iako je njihova umjetnička vrijednost velika. Crkva i liturgijski prostor gube svoje značenje kada izgube nutarnju (liturgijsku) logiku.

Prisutnost posredovana slikom

U svim je religijama jedna od prvih uloga božanstva učiniti 'vidljivim' nevidljivo. Već se stvoreno za čovjeka pokazalo odsjajem Tvorca; potpis i pismo poruke bez riječi (usp. Ps 18, 15). No, ljudska umjetnost upotpunjuje i obogaćuje ono što se može razmatrati kao znak svega što oko ne može vidjeti. Duhovna zbilja je nedostižna ili, bolje, nije u potpunosti dosežna. Znakovi (i simboli kao posebni znakovi) koji ju približavaju imaju svoje modalitete. Da bismo se klanjali, adorirali, vršimo gestu naklona ili prostiranja (prostracije), ali ne ostajemo trajno u tome položaju, nego treba ponovno ustati. Da bismo se obratili Bogu, govorimo mu u vjeri, kako bi nas uslišao; no, riječi i zvukovi se gube. Ono što ostaje jesu slike. Mogli bismo parafrazirati: *Verba et gesta volant, imagines manent*. One imaju svoje mjesto; može im se približiti; oko ih može razmatrati u različitim okolnostima; promatrač ih može napustiti i vratiti im se...

Ipak, postoji mnoštvo opasnosti, među kojima je svakako idolatrija. Naime, riječ *idol* dolazi od riječi *slika*. Da bi se očuvala svetost pridržana Bogu, mojsijevski zakon zabranjuje uporabu prikaza svetih stvarnosti (usp. Izl 20,4-5). Opasnost je dvostruka: pomiješati božanstvo s njegovim prikazom i predstavljanjem; služiti se slikom kao predmetom kojim se pokušava i namjerava manipulirati božanskom moći. To je za religioznoga čovjeka trajna opasnost.

Utemeljenje u Utjelovljenju

Povijest kršćanstva pokazuje da je Crkva od vremena katakombi rabila slike. I onda kad se morala suočiti sa zloporabama i zastranjenostima, s

jedne strane, te s napadajima, suprotstavljanjima s druge strane, nije nikada napustila korištenje slika. Nakon velikoga razvojnoga puta čašćenja slika svetih, najsnažnije su se bitke i rasprave vodile tijekom 8. stoljeća. Drugi nicejski sabor – iznimno važan događaj za razumijevanje kršćanskoga odnosa prema umjetnosti! – branio je ulogu slika i uputio na temelj toga čašćenja u otajstvu Utjelovljenja.

Bog nije u čovjeka tek utisnuo svoju sliku i sličnost (usp. Post 1,26), dajući mu mogućnost da u sebi otkrije *ikonu* svoga Stvoritelja, nego je utjelovljeni Sin, kojega smo »vidjeli očima svojim« (1Iv 1,1) za nas »slika Boga nevidljivoga« (Kol 1,15). U liturgijskome slavlju slike imaju više različitih uloga koje se očituju kao:

a) *Uzvišenost i ljepota*, jer svaki vjernik vodi brigu o predmetima koji pripadaju bogoslužju, tj. 'svetim' predmetima. Spontano ih urešuje bojama, dragim kamenjem i plemenitim materijalima, uz njih veže simboličke prikaze. Na taj je način ukrašeno posuđe, glazbeni instrumenti, ruho, odjeća, prozori, a posebice konstitutivni elementi liturgijskoga prostora, kao što su oltar, ambon, krsni studenac i dr. Takav pristup nije vođen samo idejom o tome da se Bogu daje najljepše i da za njega ništa nije dovoljno lijepo, nego su ljepota i uzvišenost sastavni dio objavljenoga prema inkarnacijskome načelu.

Ikonografski program liturgijskoga prostora treba isticati središnjost Kristova vazmenoga otajstva. (Crkva sv. Franje, Arezzo, 15. st.)

b) *Poučavanje*, budući da se vjera prenosi simboličkim govorom, osobito pripovijedanje dobiva trajnu potporu u slikama i umjetničkim djelima te im one daju snagu rječitosti. Umjetnost je stoga način liturgijskoga govora, a ne samo teološko mjesto (*locus theologicus*). Svi su umjetnički 'prikazi' utemeljeni na ključu ikonografskih predaja koje se razvijaju, čuvajući sadržajnu srž od koje žive.

c) *Mistagogija*. Umjetnička djela za liturgiju i liturgijska umjetnost pripadaju govoru koji se ucjepljuje u kršćansku sakramentalnost. U Kristu, utjelovljenoj Božjoj riječi, svaki osjetilni znak ne samo da pokazuje i očituje otajstvo, nego ga uprisutnjuje i omogućuje ulazak u njega, s pomoću vjere u uskrsnuloga Gospodina. To je otajstvo čin spasenja. Liturgijsko umjetničko djelo uvodi u otajstvo vjernika koji slavi u zajednici Crkve.

d) *Pobožnost*. Drugi nicejski sabor branio je ikone i zbog pastoralnih razloga; zbog toga što su one potpora i hrana pobožnosti i vjernika.

Sakramentalnost

Religijska umjetnost – premda taj pojam može biti osporavan – može biti opisana kao sakramentalna, a liturgijska to nužno i jest, budući da daje oblik transcendentalnosti, otajstvenomu. Ona je uvijek u povezanosti s onim činima kojima Crkva sebe izražava i ostvaruje i u kojima daje konkretan oblik svojoj biti kao povijesnoj prisutnosti u Božjemu sebedarju u Isusu Kristu. Crkva ne smatra sakramentalnom umjetnost kao takvu, niti postoji apsolutizirana 'sakralna' umjetnost koja bi – u najužemu smislu – bila sakrament. Značenje riječi 'sakrament' vezano je ponajprije uz specifične liturgijske čine, sraštene s performativnim riječima (riječima koje ostvaruju ono što izražavaju), s pomoću kojih Crkva pritjelovljuje ljude u svoj život i poslanje.

No, Katolička je Crkva odavno prepoznala da je pojam *sakramentalnoga* analogan, ističući pod tim pojmom osobito sakramente inicijacije (krštenje-potvrdu i euharistiju), ali jednako tako dodajući i pojam *sakramentalna* (u nas prevedenih pojmom *blagoslovina*) koji su se odnosili na stvari i čine korištene da pomognu glavnim litur-

Isusov ulazak u Jeruzalem kao novi susret sa zajednicom vjernika. (Giotto, *Cappella degli Scrovegni*, Padova, 1303.-1305.)

gijskim činima. I izvan sedam sakramenata Crkva uprisutnjuje, ponazočuje Kristovo otajstvo u liturgijskim znakovima i djeluje sakramentalno. Riječ je o činima označenim sintagmom *ex opere operantis Ecclesiae*. U tom pogledu u teologiji nastaje razlikovanje između sakramenata i blagoslovina. U oba je slučaja u pitanju jedan te isti život Crkve koji se treba izraziti u mnogostrukosti oblika. Na teološkome je polju teško dijeliti sakramente i blagoslovine, jer je uvijek riječ o znakovima spasenja, djelatnim znakovima Kristova otajstva. Razlika postoji na razini terminologije Crkve, na učvršćivanju te terminologije i tumačenje na razini Crkve. Blagoslovine i njihovu problematiku treba promatrati na razini Crkve-sakramenta.

Zbog toga smijemo reći da je liturgijska umjetnost, poput navještaja Božje riječi, tumačenja te Riječi, sakramentalna. Ikonoklastička rasprava dovela je Crkvu do odluke da stvaranje i uporaba slikovnih simbola je opravdano posadašnje njezine naravi i u tome smislu, zbog sakramentalnosti Crkve, umjetnost sadrži sakramentalno obilježje same Crkve.

Slike kao 'skladišta božanskoga' i idolatrija

Ipak, ikonoklazam je na svjetlo iznio potrebu razlikovanja sakramentalne snage liturgijske umjetnosti, snage posredovanja prisutnosti i zajedništva s Bogom od raširenoga poimanja liturgijske slike kao materijalnoga 'spremišta' božanskoga i njegove moći. Time se jasno vidi nužnost ispravnoga poimanja sakramentalnosti i razlikovanja sakramentalnosti od idolatrije. Ideja o religijskim slikama kao o riznicama nadnaravnih moći može se naći u tzv. visokim religijama, poput hinduizma i budizma, kao i u nekim animističkim religijama. Apologeti tih religija ponekad govore da se radi samo o pukoj simboličnoj pedagogiji, no čini se pogrešnim vidjeti u tome poglavito didaktičku ulogu, budući da se obredne posvete odnose na preoblikovanje nežive, neoduhovljene slike u živo božanstvo. Takve su slike bile smatrane duhovnim bićima koja posjeduju apotropaičnu, zaštitnu snagu, a bio im je pridavan kult i prinosi tamjana, cvijeća, novca i drugih vrijednosti.

I kršćanstvo poznaje razne 'čudotvorne' slike i likove, a ipak zabranjuje izravnu idolatriju. Sa stajališta nauka Crkva je uvijek čuvala razliku između zakonitoga, prihvatljivoga čašćenja i pogrešnih idolatrijskih tumačenja, dok se u pučkoj pobožnosti uvijek našla napetost između teoloških elaboracija i neposrednosti koje su bile na granici krivovjerja. Osobito je nauk Zapadne crkve insistirao na činjenici da u liturgijskim slikama ne postoji nadnaravan moć koja bi im bila 'inherentna', 'prirođena' te kao takva slike učinila dostojnima čašćenja ili štovanja.

Bez obzira na to, čini se primjerenim govoriti o 'moći' velikih religijskih umjetničkih djela. Ako takva djela mogu utjeloviti kršćanski sadržaj Objave koji se otvara pred vjernikom snagom milosnoga djelovanja, tada valja misliti o liturgijskoj umjetnosti kao o posredniku te moći. Analogija sa sakramentima sugerira tumačenje kako to može biti istinito, a da se ne zapadne u idolatriju. Prema izrijeku skolastičke sakramentalne teologije kaže se da *sacramenta significando efficiunt gratiam* – sakramenti značeći odjelotvoruju milost. To možemo analogno primijeniti na liturgijsku

umjetnost. Dakle ona posreduje milost svojim značenjem. Ono što je specifično za takvu vrstu značenja leži u činjenici da ono ne samo da posreduje kršćansku poruku, nego *implicitno posadašnjuje* – kao estetski događaj – konačnu svrhu ljudske čežnje, u jednome ili više oblika: u obliku ljepote; u obliku ljudske kreativnosti koja odražava Stvoritelja; u obliku divljenja kao čin doživljavanja samoga sebe.

Umjetničko je djelo *simbol* koji nas *uvodi u izvoriste milosti*. Njegova je moć estetske i simboličke naravi, a ta moć ovisi o duhovnoj uronjenosti promatrača. Milost nije 'prirođena' umjetničkom djelu na neki 'objektivan' način, nego to djelo može biti posrednik milosti u mjeri u kojoj njegova ljepota i estetsko-simbolička snaga pojačavaju iskustvo onkraj samoga djela.

Komunikativna i estetska snaga umjetničkoga djela

Pogrješno je, dakle, misliti o umjetničkome djelu kao o skladištu Božje milosti koja bi materijalno bila prisutna. Umjetničko je djelo simbol koji nas uvodi (ako smo sposobni za primanje dara) u jedino izvoriste milosti. Njegova moć je estetske i simboličke naravi, a ta moć ovisi o duhovnoj uronjenosti i zahvaćenosti promatrača. Tako milost nije 'prirođena', ucijepljena u umjetničko djelo na neki 'objektivan' način, nego to djelo može biti posrednik milosti u onoj mjeri u kojoj njegova ljepota i estetsko-simbolička snaga pojačavaju iskustvo onkraj samoga djela, te promatrača unosi u susret s vrelom kršćanske Objave. Snaga liturgijske umjetnosti ostaje u okvirima snage općeumjetničkoga, tj. unutar sposobnosti da se spoje ideje s čuvstvenim stanjem s pomoću asocijativnosti (eksplicitnih ili implicitnih) koje su povezane s iskustvom zbilje. Sakramentalnost se i ovdje gradi i iščitava pretpostavljajući narav i povezujući se *explicite* s kršćanskim obraćenjem.

Očito je da sam proces značenja ima svoje uvjete i ograničenja i glede samoga djela i glede promatrača. Komunikativna i estetska snaga umjetničkoga djela određena je viđenjem umje-

tnika, sredstvima i materijalima, ali je glavno ograničenje višeznačnost znaka u susretu s transcendentnim kao takvim i iščekivanom eshatološkom ostvarenošću u nama. Jasno je da svaki govor poznaje svoje unutarnje granice.

Ne treba čuditi što poneko 'umjetnički siromašno' djelo nadahnjuje, dok se istodobno događa da nešto što kritika smatra vrhunskim dosežima umjetnosti ostavlja hladnim ili otklanja od sadržaja, gubeći se u nejasnome esteticizmu.

Znakovi su po svojoj naravi polivalentni, sposobni izraziti mnoštvo značenja i otvoreni različitim tumačenjima. Svaki ljudski znak transcendentnoga – uključujući i crkvu – također ima snagu da bude *protu-znak*. To će reći da nema ljudskoga znaka koji bi u kontekstu predstavljanja i komuniciranja Božje konačne pobjede nad grijehom i smrću u Kristu potpuno zahvatio događaj Kristova vazma, jer – uostalom – uključuje i uskrснуće kao događaj koji nadilazi kategorijalno predstavljanje i po svojoj definiciji svoje konačno značenje ima onkraj smrti. Iste koje kategorijalno ostvarenje milosti obilježeno je kontekstom narušene ljudskosti, odnosno grješnošću. Stoga, znakovi mogu smjerati odjednom u više smjerova ili mogu svu pozornost usmjeriti na sebe kao znakove, a ne na ono na što upućuju ili ostvaruju.

Sakramentalnost u ambivalentnosti znaka

Zvati nešto klasičnim liturgijskim djelom znači da su ta ograničenja uvelike prevladana; da posebnost znaka uspijeva nadići povijesna i govorna ograničenja i smjerati onkraj sebe samoga te da vjernici u raznim kontekstima u njemu pronalaze *preobilje* značenja. Takva se djela postavljaju kao kritika novim pristupima, ali niti njih se ne smije apsolutizirati, jer su i ta djela podvrgnuta ambivalentnosti. Na likovna umjetnička djela, kao i na književna djela mogu se primijeniti kriteriji *dekonstruktivne hermeneutike*, razmatrajući

neizravne pretpostavke i uvjete stvaranja, što uključuje društveno-političke okolnosti (posebice nejednakosti i prisvajanje moći). Uz to, svako takvo djelo trebalo bi ući u dijalektičnost *fundamentalne teologije* koja se odvija: a) između različitih vrsta slika; b) između različitih ciljeva umjetnosti (priopćivanje ideja; posredovanje ljepote; naglašivanje iskustva i sl.); c) između slike i riječi; d) između formulacija i iskustva; e) između različitih vrsta iskustava, kako estetskih, tako i religijskih.

Nisu zenemariva niti subjektivna ograničenja glede funkcije umjetnosti kao objaviteljskoga događaja. Promatrač mora imati u sebi neki stupanj vjerske obraćenosti (nutarnje svjedočanstvo Božjega Duha) kad pristupa liturgijskoj umjetnosti, inače mu bježi onaj bitan razlog postojanja te umjetnosti.

Ta djela nisu rađena da bi bila predmetom raščlamba kritičara umjetnosti, nego da bi bila sastavnim dijelom egzistencijalnoga uranjanja u objaviteljsku Riječ i otajstveni događaj liturgije. Bilo koji izvanjski izražaj te umjetnosti ovisi o nutarnjoj snazi Objave. Iskustvo Božjega Duha, kao sudjelovanja na božanskomu životu, onom istom koji nam se daruje u liturgijskome slavlju i koji nam daje okus onoga što je duhovno u liturgijskoj umjetnosti i dopušta nam da uđemo u njegovu nutarnju dinamiku.

Stupanj obraćenosti, zajedno s osobnim uvjetovanostima, unosi još jednu relativnost u mogućnosti objaviteljskoga dara umjetnosti. Stoga ne treba čuditi što poneko umjetnički siromašno djelo nadahnjuje, dok se istodobno događa da nešto što kritika smatra vrhunskim dosežima umjetnosti ostavlja hladnim ili otklanja od sadržaja, gubeći se u nejasnome esteticizmu. Zanimljivo je da Mefisto, u predzadnjemu dijelu Goetheova *Fausta*, vidjevši ljepotu anđela, nije potaknut na klanjanje, nego je zahvaćen požudom.

Zbog svoga posebnog kršćanskog sadržaja, liturgijska umjetnost ovisi o Svetome pismu, ali jednako tako u sebi nosi dimenziju objaviteljskoga, otkrivajući neku vrstu *punijega smisla*. U tome se može naći poveznica s umjetnošću naviještanja, s homilijom, propovijedanjem...

Otvorenost nedovršenosti

Liturgijski čin nije obuzet samo značenjem gesta i riječi. Teologija, osobito teologija sakramenata, u pojedinome povijesnom razdoblju određuje konkretan liturgijski kontekst. Teologija je u prisnoj povezanosti s liturgijskom umjetnošću. Lako je uočiti promjenu umjetničkih paradigma pod utjecajem teoloških pristupa. Religijska kršćanska estetika, svojstvena svakomu vremenu, nalazi svoju točku konvergencije u liturgiji u kojoj je već anticipirano nadolazeće dovršenje. U tome je smislu pitanje slikovnosti osobito složeno. Eshatološko dovršenje dobiva u slici različit izražaj. Simboličko – 'objektivni' jezik ikone ili apstraktno, odnosno naturalističko – 'objektivni' jezik zapadnjačke slike služe u kontekstu liturgijskoga slavlja u konačnici na različite načine istomu cilju. Oni upućuju na »mesijansko« očekivanje nadolazećeg ispunjenja«, koje se ne može izvesti, ali koje se umjetnošću može *nasluttiti*, te tako na osobit način uprisutniti.

Upravo je to *sakramentalna logika* koja vrijedi čak i za umjetnička djela koja dovode do izražaja različitost i suprotstavljanje. Preduvjet za to je dijalogalnost u smislu »otvorenoga umjetničkog djela« (U. Eco). Analogija leži u stanju nedovršenoga. Usprikoš svomu zahtjevu da bude liturgija »ispunjenoga obećanja«, liturgija Crkve ostaje konačno otvorena. I ona nosi znak privremenosti na sebi. Novi, ne od ljudske ruke napravljeni hram je tu, ali je istodobno još u gradnji. U dinamici privremenoga, koja može posijati nadu, leži velika prilika susreta umjetnosti i Crkve u kontekstu liturgije. Za taj susret treba imati osjetljive ljude širokih kršćanskih obzora i poznavanja kršćanske kulture, kojoj je liturgija vrelo i vrhunac. Sve ostalo opasne su improvizacije i ideologiziranja umjetnosti koja se želi nametnuti kao apsolutnost, a ne kao služenje Otajstvu, a baš je ovo zadnje nužni preduvjet za liturgijsku umjetnost. ■

»Neka bude svjetlost!« Liturgija
doživljena kao spasenjska obnova stvorenja.
B. Dorotić: »Stvaranje kozmosa«, crkva sv. Josipa,
Zagreb - Trešnjevka, 2004., ideja: I. Šaško).

Liturgijska umjetnost između lijepog i uzvišenog

Oslonci liturgijsko-teološke estetike

Ante Crnčević

Događaj Isusova preobraženja na brdu, gdje Isus pred učenicima otkriva svoje lice i svoju slavu (Mt 17,1-13; Mk 9,2-10; Lk 9,28-36), može nam pružiti idejni okvir za razumijevanje i vrjednovanje kršćanske umjetnosti, osobito one 'kršćanske' u najužem smislu riječi. U taj »uski« pojam kršćanske umjetnosti smještamo i umjetnost koja je postala sastavnim dijelom kršćanske liturgije te ju i nazivamo *liturgijska umjetnost*, umjetnost koja vodi u susret s Božjim licem. Riječ je o umjetnosti koja *ne prikazuje*, nego *posređuje*, *sim-bolizira uprisutnjuje*, *posadašnjuje* otajstvo vjere. Ti izričaji, koje teologija primjenjuje na liturgiju sakramenata, sasvim se lako mogu primijeniti i u govoru o kršćanskoj umjetnosti koja je eminentno simbolički element liturgije. Umjetnost tako zadobiva *sakramentalnu dimenziju*: ona posređuje Susret sa zbiljnošću otajstva. Ne otkriva izravno, nego vodi k otkrivanju. Otvara otajstveni put susretanja.

Otkriveno Božje lice

U događaju preobraženja Isus pred učenicima otkriva svoje lice, lice obasjano svjetlom Božje slave. Učenici u licu Učitelja, iako u svoj nejasnoći, prepoznaju Božje lice. Doživljavaju iskustvo slave te poželješe ondje ostati, »podići tri sjenice...«. U tome viđenju i sami »bijahu viđeni«. Bijahu, naime, *zasjenjeni oblakom*.

Ta »zasjenjenost oblakom« biblijska je slika Božjega objavljenja, susreta s njim. Uočimo li da evanđelja istim glagolom (*episkiazein*) opisuju zasjenjenost apostola oblakom na brdu preobraženja i Marijinu »osjenjenost Duhom« kod otajstvenog začeca Božjega Sina (Lk 1,35), lako je u događaju preobraženja vidjeti objavu Isusova božanstva i iskustvo udioništva u Božjoj slavi. Kod preobraženja je u učenicima začeto udioništvo u Božjoj slavi. Evanđelist Luka to pojašnjava još izravnije zabilježivši da apostoli »udoše u oblak« te da, nakon objaviteljske riječi koju su čuli iz oblaka – »Ovo je Sin moj, Izabranik. Njega slušajte!« – ostadoše u šutnji. Jednako kao i Marija, koja nakon susreta s anđelom ostaje u šutnji. I kao što, nakon riječi objave, »anđeo otiđe od nje«, apostoli dijele isto iskustvo samoće: nakon riječi Očeve »ne vidješe nikoga doli Isusa sama«.

Oblak je u biblijskoj predaji znak Božjega objavljenja, objavljenja koje nikada *ne dopušta otvorenost gledanja*. On zasjenjuje, ali i dopušta da zraka svjetla na uočljiv (štoviše, uočljiviji) način nađe put do zemlje. Sunce najjasnije opažamo kad se probija kroz oblake! Starozavjetno iskustvo oblaka koji je Izraelcima pokazivao put prema obećanoj zemlji, bilo je nadahnuće za molitvu starozavjetnika: »Oblaci, daždite pravednošću!« (Iz 45,8) ali i za eshatološko viđenje Spasitelja koji će doći »na oblacima nebeskim« (Dn 7,13).

U iskustvu oblaka koji ih je zasjenio, učenici *vidješe Isusa u slavi* Očevoj. Njihova želja da ostanu ondje i šutnja kojom su razumijevali taj otajstveni događaj kazuju nam da su u viđenju Isusa obasjana slavom i sami *bili viđeni*. Taj *susret gledanja*, ljudskog i božanskog, odabiremo kao paradigmu za razumijevanje zadaće umjetnosti u kršćanskoj liturgiji. Umjetnost uvijek nosi *iskustvo oblaka*. Ona skriva, osjenjuje, ali i dopušta da svjetlo dopre do očiju motritelja. Za-

to je istočnjačka ikonografija u ikonama koje predstavljaju Kristovo lice posebnu pozornost posvećivala izrazu očiju: zjenice su naslikane kao središte transcendentnog. One ne služe tek kao izvor pogleda; one daruju *novo gledanje* onome tko motri Kristovo lice.

Čovjek gledan u djelu umjetnosti

Starozavjetna je vjera priječila svako likovno prikazivanje Boga. Jedan od osnovnih naslova koji su starozavjetnici pripisivali Bogu jest *Nevidljivi*. Vjera u Nevidljivoga nije međutim ugasila njihovu želju za gledanjem Boga i za spoznajom njegova lica. Iako su se strogo sustežali od slikanja Božjega lica, njihovu vjeru prati molitva upućena Jahvi: »Da, lice tvoje ja tražim« (Ps 27,8). Pojam »lice« (*panim*) u židovstvu označava osobu. Vidjeti lice osobe znači susresti se. Stoga se i Nevidljivome može 'vidjeti' lice. Zabranom Božjih slika još se žarče hranila želja za gledanjem Boga.

U Isus iz Nazareta Bog je sebi dao lice. Pokazao se vidljivim. Umjetnost prikazivanja utjelovljenoga Boga postaje tako svjedočanstvo vjere o Božjoj blizini, o njegovoj trajnoj vidljivosti, susretljivosti... Umjetnički napor koji teži za oslikavanjem ili predočenjem Boga i Božjih spasenjskih djela, očitovanih i u životima svetaca, stoga je uvijek *traženje Božjeg lica*.

Umjetnost u kršćanstvu, a na eminentan način u liturgiji, pa i onda kad nije riječ o prikazu Kristova lica, ima zadaću *susretanja pogleda*. Ona objavljuje, posreduje susret, otvara pogled, preobražava. Kršćanska je umjetnost, dakle, iskustvo taborskoga svjetla koje zasjenjuje i na trenutak otvara pogled, ostavljajući motritelje u šutnji koja ih prati i nakon »silaska s gore«, podržavajući u njima neprekidnu želju za dubljim razumijevanjem i za otvorenim gledanjem. Ona čovjeku otkriva da je »gledan«, hrabreći ga da i sam nastoji svijet gledati tim darovanim pogledom.

Doista, vjera dolazi iz slušanja (*fides ex auditu*), ali je potrebna i *fides ex visu* (vjera koja dolazi iz gledanja). Riječ je o gledanju koje je plod slušanja. Zato je sv. Augustin napisao: *Audi et vide!* Slušaj i gledaj! Umjetnost, kao *prozor gledanja u vjeri*, stoga nosi lijek protiv »sljepoće« vjere. No,

A. Rubljov, 1407.

Umjetnost ne nudi Objavu kao »golu istinu« nego ju otkriva kroz motrenje i predanje preobrazbenoj snazi Duha.

uvijek je i u stalnome iskušenju da motritelja zasljepi »svojom« ljepotom, uskraćujući mu Ljepotu koja je darovana odozgor.

Razlog zbog kojega liturgija poseže za umjetnošću nije u ljepoti kao urešu, nego u izricanju performativnog. Djela koja su u liturgijskim prostorima umjela izraziti tu služiteljsku zadaću liturgijskoj performativnosti, stoljećima su čuvana i njegovana upravo zbog te sveze s liturgijskim otajstvenim činom, pa i onda kad nisu zadovoljavala stroge kriterije umjetnosti. Liturgijska se estetika ovdje izdiže iznad pojma ljepote i zamamnosti pogleda.

Štoviše, u nekim umjetničkim djelima »oblak ljepote« može u potpunosti zasjeniti govor slike, njezinu zadaću pogleda, ostavljajući nas u *jedностранosti gledanja* koje sliku uzdiže na prijestolje divljenja i cijenjenja. U liturgiji pak slika nije cilj motrenja. Ona posreduje, služi, uspostavlja i uvodi u zajedništvo s Otajstvom koje se događa. Riječ je o *dijaloškome gledanju* koje nas mijenja, preobražava, zahvaća oblakom Božje slave.

Razlog je to da bizantska liturgija ikoni pristupa s istim znakovima čašćenja kao što pristupa Knjizi evanđelja ili Kristovu križu: dubokim naklonom, poljupcem, kađenjem, paljenjem svijeća. Zacijelo, tu nije riječ o »štovanju slika«, nego o izričaju vjere u zbiljnost susreta s Bogom koji zajednici slavitelja, makar i u oblaku, otkriva svoje lice – jednako kao što iskazivanje počasti Evanđelistaru ne dovodi zajednicu u odnos s knjigom nego sa živom Riječju koju Bog upućuje zajednici.

Umjetnost, uobličena u ikoni, posreduje objavu, objavu koja iziskuje motrenje, šutnju... Slično kao i sama objava Riječi: ona naime nije nikada darovana kao »gola istina«, nego je dana »u zagonetkama« (*en ainigmati*, 1Kor 13,12), u parabolama... Sav taj zagonetni govor objave potreban je truda dekodifikacije, otkrivanja, motrenja, poniranja, šutnje... Egzegezi Božje riječi i meditiranju nad njom odgovara motrenje ikone i šutnja pred njom. Samo na taj način ikonografsko djelo posreduje objavu. Možda nismo svjesni da se liturgijskoj umjetnosti počesto pristupa samo iz kuta umjetničke ili povijesno-umjetničke kritike i prosudbe koja nije uvijek u stanju zamijetiti otajstveni dijalog slike i motritelja, dijalog koji se ostvaruje jedino u ambijentu liturgijskog. Takvom dijalogu pretpostavka je iskustvo vjere.

Liturgijska umjetnost stoga vodi k otkrivanju Božjega lica, lica koje je moguće otkriti i »vidjeti«

jer se sam Bog utjelovio, uzeo zamjetljivo ljudsko lice. Otajstvo inkarnacije, shvaćeno kao otkrivanje Božjega lica, ne daje samo valjanost i dopuštenost kršćanskom ikonografskom prikazivanju Boga, nego i samoj ikoni ili slici daje *snagu inkarnacije*. Štoviše, Drugi nicejski sabor (787.), koji se suočio s problemom ikonoklazma, potvrdio je da je ustanje protiv umjetnosti i likovnoga predstavljanja Boga zapravo nijekanje Božjega utjelovljenja.

Umjetnost je u kršćanstvu *put objave* Boga, način njegova uprisutnjenja. Nismo li katkad, izgubivši smisao za pravi identitet kršćanske umjetnosti i željni »gole istine«, pokušali s kršćanske slike skinuti veo i razgrnuti »oblak objave«? Bijeg u čistu figurativnost i likovnu narativnost o biblijskoj povijesti ne dopušta motrenje, šutnju, poniranje. Ako pred kršćanskim umjetničkim djelom nismo zahvaćeni »oblakom neznanja«, neznanja koje otkriva glad za dubljom mudrošću, teško je zamisliti da će nam ono otkriti Istinu.

Traganja kršćanske umjetnosti na Zapadu

»Iskustvo oblaka«, koji zasjenjuje i kroz sjenu otkriva, prati kršćansku umjetnost kroz čitavo prvo tisućljeće, kako na Istoku tako i na Zapadu. Takvo će se obilježje umjetnosti na Zapadu očuvati i u doba romanike, i to ne samo u slikarstvu nego i u skulptorskoj (plastičnoj) umjetnosti koju Istok

nije upoznao. Umjetnost tako smjera prema udi-oništvu Crkve u nebeskoj liturgiji. Romanički likovi anđela, koji se ni po čemu ne razlikuju od onih u bizantskoj umjetnosti, ističu liturgijsko zajedništvo Crkve slaviteljice s Crkvom proslavljениh. Umjetnost tako pokazuje da liturgija *razdire zastor* između neba i zemlje (J. Ratzinger). Uspostavlja most između vidljivog i nevidljivog, osjetnog i otajstvenog.

No, s gotikom umjetnost na Zapadu kreće drugim smjerom. Pavel Evdokimov primjećuje da je zaokret zapadne kršćanske misli s platonizma prema aristotelizmu ostavio neizbrisiv trag i na kršćanskoj umjetnosti. Dok su prema platonizmu osjetne stvari, pa tako i umjetnička djela, samo sjene vječnih prasluka (ovdje bismo rekli: oblak otajstva koje »osjenjuje«), aristotelizam u pojavnom svijetu vidi zbiljnost koja opstoji sama u sebi. Umjetnost je, dakle, nakon toga obrata zapadne misli sve manje sklona otajstvenom, a sve bliža, dogođenom, povijesnom, iskušenom. Načini prikazivanja Krista na križu – u preobrazbi od Krista proslavljenog do Isusa patnika i umirućeg ili mrtvog – mogu na jasan način ocrtati obrat kršćanske umjetnosti na Zapadu. Umjetničko djelo tako počinje sve više hraniti pobožnost vjernika, ne uspijevajući zadržati zadaću posredništva u liturgijskoj zbiljnosti spasenja. Uostalom, i sama je liturgija od polovice srednjega vijeka izgubila vezu s otajstvom, naglašavajući obredni čin (*ritus*). Negdašnjem slavlju shvaćenom kao mistagoški čin, koji zajednicu slavitelja uvodi u zbiljnost otajstva, odgovarala je umjetnost (likovna i glazbena) koja je, kao neodvojivi dio liturgijske zbilje, imala mistagogijsku i misterijsku, sakramentalnu zadaću. Liturgiji pak koja je u kasnome srednjem vijeku postala tek kulturni čin, zatvoren u uzlaznu dimenziju slavljenja, odgovara umjetnost koja će preuzeti zadaću uzdizanja duše ili pak zadaću oslikavanja svete povijesti. Tako umjetnost, osobito od doba renesanse, ostaje na razini svjedočanstva o dogođenoj povijesti te više služi kao *opomena* nego kao *spomen*.

Nije nam nakana analizirati nesakramentalnost umjetnosti kroz kasnije umjetničke pravce i razdoblja. Potrebno je međutim da iskustvo prvo-

ga tisućljeća, koje je na Zapadu doživjelo procvat u razdoblju romanike, bude i danas putokaz za otkrivanje zadaće umjetnosti u liturgijskome prostoru i u samoj liturgiji. Takva potreba ne znači vraćanje kotača povijesti. Novi stilovi i pravci, vlastiti današnjem vremenu, neće izgubiti od svoje suvremenosti ako u liturgijskome prostoru pokušaju prepoznati svoju sakramentalno-liturgijsku, a ne tek estetsko-ambijentalnu zadaću.

Vjera dolazi iz slušanja (*fides ex auditu*), ali je potrebna i vjera gledanja (*fides ex visu*).

Umjetnost, kao *prozor gledanja u vjeri*, nosi lijek protiv »sljepoće« vjere. No, uvijek je i u trajnome iskušenju da motritelja zaslijepi svojom ljepotom, ne otkrivajući mu onu darovanu Ljepotu.

Umjetnost u svjetlu teološke estetike

U biblijskome opisu šestodnevno djelo stvaranja završava izričajem *I vidje Bog da je dobro* (Post 1,10.12.18.21.25). Osvrnemo li se, međutim, na izvorni tekst Knjige postanka, susrest ćemo pojam *tōb* koji na hrvatski nećemo umjeti jednoznačno prevesti. Egzegete su danas suglasni da hebrejski pojam *tōb* značenjski ujedinjuje *dobro* i *lijepo*, stavljajući pri tome naglasak na lijepo, uređeno, skladno. Takvo je značenje očuvano je u grčkome prijevodu Staroga zavjeta: *I vidje Bog da je lijepo* (*kalón*). U Božjem djelu stvaranja istaknuta je unutarnja ljepota, nutarnji sklad stvorenja. Dakle, već na prvim stranicama Biblije Boga susrećemo kao izvor i tvorca ljepote. Ljepota, reći će Nikolaj Berdjajev (†1948.), nije cilj samo umjetnosti nego i života, jer se i sam razlog življenja od samoga početka skriva u ljepoti stvorenja. Dobro izvire iz unutarnjega sklada, iz unutarnje ljepote.

Na temelju ove biblijske teologije stvaranja lako je zaključiti da lijepo ili estetsko nije označnica izvanjske uređenosti ili privida. Ljepota je *unutarnja odrednica* stvorenoga svijeta, ono što pripada biti stvorenja. Kršćanska misao zato o ljepoti govori uzvišenim jezikom. Sveti Bazilije Veliki u svom teološkom opisu kozmogonije i stvaranja čovjeka kaže da je Bog kod stvaranja čovjeku udahnuo duh ljepote, kojim mu je dao udio u apsolutnoj

ljepoti, tj. u božanskoj naravi. Jedna drevna zbirka misli kršćanskih mistika nosi naslov *Filocalia*, što znači »ljubav prema ljepoti«, prijateljevanje s ljepotom. Askeza dakle ne teži samo za moralnom dobrotom, nego i za ljepotom koja izgarava odsjaj božanske ljepote.

Ne čudi stoga teološko promišljanje Pavla Evdokimova (†1970.) koji, na temelju otačke predaje, o Božjem kraljevstvu govori kao o *Kraljevstvu ljepote*, a o trećoj osobi Presvetoga Trojstva kao *Duhu Ljepote* jer Duh je tvorac unutarnjega sklada. Čovjek po svojoj naravi teži za ljepotom koja je vrhunac savršenstva za kojim čovjek teži. Zato se Dostojevski usuđuje kazati da će *Ljepota spasiti svijet*. Takva teološka polazišta kršćanske teološke estetike daju vlastito značenje pojmu lijepog i estetskog u kršćanskoj umjetnosti.

Umjetnost između lijepog i uzvišenog

Pozivati se na umjetničku i estetsku dimenziju života znači produbljivati bliski odnos s božanskim, s božansko-stvarateljskim. Govoriti o estetskoj vrijednosti nekoga djela nužno nameće pitanje njegove povezanosti s Izvorom ljepote, s Izvorom svakoga nadahnuća pa i onog umjetničko-estetskoga.

Estetsko nije dakle *ures* liturgijskoga slavlja, niti *dotatak* koji će slaviti i prostor slavlja činiti svečanijim, dostojanstvenijim. Naprotiv, estetsko počiva u samom otajstvu koje se objavljuje i događa. To unutarnje estetsko zahtijeva da izvanjska obredna pojavnost otajstvenog događanja ima estetsku vrijednost kako bi bila dostojan znak (simbol) otajstvenog događanja.

U umjetnosti izvan kršćanske liturgije, prizori i likovi mogu nositi izraze ljepote, dražesti, ljupkosti, ružnoće, tragike, komičnosti, ironije... U liturgijskoj umjetnosti, osobito na Istoku, prva i najznačajnija estetska odrednica jest *uzvišenost*. Uzvišenost ne niječe ni ljepotu, ni tragičnost, ni ljupkost, ni ironiju. No, sve te karakteristike u liturgijskome prostoru zaodijevaju novo značenje. One su uvijek u tijesnom suodnosu s uzvišenošću umjetnosti koja je dio uzvišenoga djela liturgije.

Giotto fresko-prikaz Kristova utjelovljenja u znamenitoj padovanskoj kapeli »degli Scrove-

Zamijetiti Ljepotu na licu Raspetoga, moguće je kroz »post očiju«.

gni« (1303.-1305.) ne zaustavlja se na dražesti u ono doba razvijenoga osjećaja za Isusovo djetinjstvo. Susret pogleda Djevice i Djeteta otkriva susret ljudskoga roda sa spasenjem. Kod Marije čak nestaje i materinjeg osmjeha radosti kad prima čedo na ruke. Ljepota i radost ustupaju mjesto uzvišenosti i slavi.

Krist na križu, ako se želi biti vjeran povijesnosti spasenja, ne može biti izražen bez crta boli ili poniženja. Bilo bi to nijekanje zbiljnosti patnje i cijene otkupljenja. No, Krist se ne spoznaje samo u boli, niti se njegova bol može razumjeti bez njegove proslave. Zato će skulptorski ili slikarski prikaz Raspetoga u liturgijskome prostoru uvijek svjedočiti o prisutnosti Proslavljenoga, odnosno o »oblaku slave« koji »osjenjuje« Isusov život. Liturgijska antifona »Ne bijaše na njemu (Kristu) ni ljepote ni sjaja!«, kako je u svojim razmišljanjima zabilježio kard. Ratzinger, nije u proturječju s molitvom koju liturgija preuzima iz Psaltira: »Lijep si, najljepši od ljudskih sinova« (Ps 45,3). Taj paradoks ljepote, koja – rečeno kategorijama »neosjenjene estetike« – oscilira od zamjetno ruznoga do zamjetno lijepoga, kazuje da se ljepota koju vjera vidi u Kristu ne oslanja na ono što je zamjetljivo očima. To je Ljepota koja se zamjećuje dubljom spoznajom; ne gledanjem, nego »postom očiju«.

Tako Ljepota objavljena u Kristu, kao odraz vječne istine, preobražava ljudske kategorije lijepog i ružnog, tragičnog i radosnog. Sva zbiljnost života, isprepletena tragikom i radošću, u liturgiji – potpomognutoj istinskom liturgijskom umjetnošću – zaodijeva odijelo Ljepote. Nikomu nije dopušteno u liturgijskome prostoru umjetničkim djelom stvarati privid ljepote, ili Ljepoti koja je odraz vječne istine pretpostaviti ljepotu koja bi bila zamjetljiva samo očima. Katekizam Katoličke Crkve s razlogom o liturgijskoj umjetnosti i Ljepoti govori u poglavlju koje razlaže osmu Božju zapovijed »Ne svjedoči lažno!«. Umjetnost je dakle u službi Istine. Zadaća joj je »u vjeri i klanjanju uprisutnjivati i slaviti transcendentno Božje otajstvo, uzvišenu ljepotu istine i ljubavi koja se pojavila u Kristu« (KKC 2502).

Ikona, ovdje uzeta za paradigmu liturgijsko-umjetničkog djela, kao svjedočanstvo istinske spoznaje i 'blaženoga motrenja' (*visio beatifica*), uvijek pretpostavlja – kako reče Evdokimov – *post očiju*. Mnoga »umjetnička« djela u našim crkvama, valja nam priznati, nisu nastala kao svjedočanstvo gledanja iz vjere, još manje kao plod motrenja kroz »post očima«. U njima je katkad uočljivo naglašenija puka *visio terrena* (zemaljsko gledanje) negoli *visio beatifica* (blaženo ili nebesko motrenje. Zato u njima »oblak ljepote« koja osiromašuje priječi pogled onkraj osjetnoga i ne dopušta da motritelj bude gledan, preobražen gledanjem koje ozdravlja... Takva *visio terrena*, koja pogled zaustavlja na granici slike, daje da čovjek s vremenom pred istom slikom doživi *visio terrificata*, zastrašujući i plašeci pogled koji 'ljepotu' umjetnosti suprotstavlja ružnoći života. Umjesto zajedništva stvara se još dublji jaz između svijeta i Ljepote.

Uzvišena Ljepota kojom bi se liturgijska umjetnost trebala odlikovati, ne suprotstavlja nebo i zemlju, božansko i ljudsko. Ona premošćuje, zahvaća, dodiruje... Pred tom Ljepotom radije šutimo negoli govorimo, radije ju motrimo negoli gledamo. Jer motrenje nadilazi i produbljuje gledanje. Ona prožima i preobražava naše gledanje, ali i ljepotu svijeta koja nerijetko zasjenjuje gled onkraj vidljivoga. ■

RUJAN

3. N DVADESET I DRUGA NEDJELJA KROZ GODINU

4. P *Svagdan*: 1Kor 2,1-5; Ps 119,97-102; Lk 4,16-30
5. U *Svagdan*: 1Kor 2,10b-16; Ps 145; Lk 4,31-37
6. S *Svagdan*: 1Kor 3,1-9; Ps 33,12-15.20-21; Lk 4,38-44
7. Č **Sv. Marko Križevčanin, spomendan**
1Kor 3,18-23; Ps 24,1-6; Lk 5,1-11
8. P **ROĐENJE BLAŽENE DJEVICE MARIJE, blagdan**
9. S *Svagdan*, ili: **Sv. Petar Claver**
1Kor 4,6-15; Ps 145,17-21; Lk 6,1-5

10. N DVADESET I TREĆA NEDJELJA KROZ GODINU

11. P *Svagdan*: 1Kor 5,1-8; Ps 5,4b-7.12; Lk 6,6-11
12. U *Svagdan* ili: **Presveto Ime bl. Djevice Marije**
1Kor 6,1-11; Ps 149,1-6a.9b; Lk 6,12-19
13. S **Sv. Ivan Zlatousti, biskup i crk. Naučitelj, spom.**
1Kor 7,25-31; Ps 45,11-12.14-17; Lk 6,20-26
14. Č **UZVIŠENJE SVETOGA KRIŽA, blagdan**
Br 21,4-9 ili: Fil 2,6-11; Ps 78; Iv 3,13-17
15. P **Bl. Djevica Marija Žalosna, spomendan**
Heb 5,7-9; Ps 31,2-6.15-16.20; Iv 19,25-27
16. S **Sv. Kornelije i Ciprijan, mučenici, spomendan**
1Kor 10,14-22; Ps 116,12-13.17-18; Lk 6,43-49

17. N DVADESET I ČETVRTA NEDJELJA KROZ GODINU

18. P *Svagdan*: 1Kor 11,17-26.33; Ps 40; Lk 7,1-10
19. U *Svagdan*; ili: **Sv. Januarije**
1Kor 12,12-14.27-31a; Ps 100,1b-5; Lk 7,11-17
20. S **Sv. Andrija Kim Tae-gōn, i drugovi, spomendan**
1Kor 12,31-13,13; Ps 33,2-5.12.22; Lk 7,31-35
21. Č **SV. MATEJ, apostol, blagdan**
Ef 4,1-7.11-13; Ps 19,2-5; Mt 9,9-13
22. P *Svagdan*: 1Kor 15,12-20; Ps 17,1.6-7.8b.15; Lk 8,1-3
23. S **Liturgija kvatri**
Prigodna čitanja: Fil 3,8-14; Lk 5,1-11

24. N DVADESET I PETA NEDJELJA KROZ GODINU

25. P *Svagdan*: Izr 3,27-34; Ps 15,2-5; Lk 8,16-18
26. U *Svagdan*; ili: **Sv. Kuzma i Damjan**
Izr 21,1-6.10-13; Ps 119; Lk 8,19-21
27. S **Sv. Vinko Paulski, prezbiter, spomendan**
Izr 30,5-9; Ps 119,29.72.89.101.104.163; Lk 9,1-6
28. Č *Svagdan*; ili: **Sv. Većeslav; Sv. Lovro Ruiz**
Prop 1,2-11; Ps 90,3-6.12-14.17; Lk 9,7-9
29. P **SV. MIHAEL, GABRIEL I RAFAEL, arkandeli, blagdan**
Otk 12,7-12a; Ps 138,1-5; Iv 1,47-51
30. S **Sv. Jeronim, prezbiter i crk. naučitelj, spomendan**
Prop 11,9-12,8; Ps 90,3-6.12-14.17; Lk 9,43b-45

Dvadeset i druga nedjelja kroz godinu

3. rujna 2006.

Ulazna pjesma

—Ps 86, 3-5

Smiluj mi se, Gospodine,
jer povazan vapijem k tebi.
Jer ti si, Gospodine, dobar i rado praštaš,
pun si ljubavi prema svima koji te zazivaju.

Zborna molitva

Silni Bože, što god je dobro, od tebe je.
Usadi nam u srce ljubav prema tebi,
umnoži nam vjeru,
odgoji u nama što je dobro
i budnim okom čuvaj što si odgojio.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, nek nam ova žrtva
uvijek donosi blagoslov.
Što nam vanjski znakovi kažu,
nek ostvari snaga tvoga Duha,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

—Ps 31,20

O kako je velika, Gospode, tvoja dobrota,
koju čuvaš za one koji te se boje.

Popričesna molitva

Gospodine, blagovali smo kruh s nebeskog
stola. Molimo te, po ovoj gozbi ljubavi
potakni nam srce da ti služimo u svojoj braći,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna:	224	Oče naš dobri
Pripj. ps.:		Gospodine, tko smije prebivati (<i>vidi gl. prilog</i>)
Prinosna:	224	Oče naš dobri (3. kitica)
Pričesna:	102	Evo dolazim, Gospodine
Završetak:	176	O Srce, Sina Božjega

Prvo čitanje

—Pnz 4,1-2.6-8

Čitanje Knjige Ponovljenog zakona
Mojsije reče narodu:

»Sada, Izraele, poslušaj zakone i uredbe
kojima vas učim da biste ih vršili i tako
poživjeli te unišli i zaposjeli zemlju koju vam
daje Gospodin, Bog otaca vaših. Niti što
nadodajite onome što vam zapovijedam
niti što od toga oduzimljite; vršite zapovijedi
Gospodina, Boga svojega, što vam ih dajem.
Držite ih i vršite: to će u očima narodâ biti
vaša mudrost i vaša razboritost. Kad oni čuju
za sve ove zakone, reći će: 'Samo je jedan
narod mudar i pametan, a to je ovaj narod
veliki.' Jer koji je to narod tako velik da bi mu
bogovi bili tako blizu kao što je Gospodin,
Bog naš, nama kad god ga zazovemo?
Koji je to narod tako velik da bi imao zakone
i uredbe pravedne kao što je sav ovaj zakon
koji danas stavljam pred vas?«

Riječ je Gospodnja.

Pripjevni psalam

—Ps 15,2-5

*Pripjev: Gospodine, tko smije prebivati
u šatoru tvome*

Onaj samo tko živi čestito,
koji čini pravicu,
i istinu iz srca zbori,
i ne kleveće jezikom.

Koji bližnjem zla ne nanosi
i ne sramoti susjeda svoga;
koji zlikovca prezire,
a poštuje one što se Gospodina boje.

Drugo čitanje

—Jak, 1,17-18.21b-22.27

Čitanje Poslanice
svetoga Jakova apostola
Braćo moja ljubljena! Svaki dobar dar, svaki
savršen poklon odozgor je, silazi od Oca
svjetlihlâ u kome nema promjene ni sjene
od mijene. Po svom naumu on nas porodi

**Zaboraviše zapovijed Božju držeći se predaje ljudske.
Usnama me časte, a srce im je daleko od mene.**

riječju Istine da budemo prvina neka njegovih stvorova. Sa svom krotkošću primite usađenu riječ koja ima moć spasiti duše vaše. Budite vršitelji riječi, a ne samo slušatelji, zavaravajući sami sebe. Bogoljubnost čista i neokaljana jest: zauzimati se za sirote i udovice u njihovoj nevolji, čuvati se neokaljanim od ovoga svijeta. Riječ je Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

— Jak 1, 18

Po svom naumu on nas porodi riječju istine da budemo prvina neka njegovih stvorova.

Evanđelje

— Mk 7,1-8.14-15.21-23

Čitanje svetog Evanđelja po Marku

U ono vrijeme: Skupe se oko Isusa farizeji i neki od pismoznanaca koji dođoše iz Jeruzalema. I opaze da neki njegovi učenici jedu kruh nečistih, to jest neopranih ruku. A farizeji i svi Židovi ne jedu ako prije temeljito ne operu ruke; drže se predaje starih. Niti s trga što jedu ako prije ne operu. Mnogo toga još ima što zbog predaje drže: pranje čaša, vrčeva i lonaca. Zato farizeji i pismoznanci upitaju Isusa: »Zašto tvoji učenici ne postupaју po predaji starih, nego nečistih ruku blaguju?« A on im reče: »Dobro prorokova Izaija o vama, licemjeri, kad napisa: Ovaj me narod usnama časti, a srce mu je daleko od mene. Uzalud me štiju naučavajući nauke – uredbe ljudske. Napustili ste zapovijed Božju, a držite se predaje ljudske.«

Tada ponovno dozove mnoštvo i stane govoriti: »Poslušajte me svi i razumijte! Ništa što izvana ulazi u čovjeka ne može ga onečistiti, nego što iz čovjeka izlazi – to ga onečišćuje. Ta iznutra, iz srca čovječjega, izlaze zle namisli, bludništva, krađe, ubojstva, preljubi, lakomstva, opakosti, prijevara, razuzdanost, zlo oko, psovka, uznositost, bezumlje. Sva ta zla iznutra izlaze i onečišćuju čovjeka.« Riječ je Gospodnja.

Molitva vjernika

Braćo i sestre, u iskrenosti otvorimo pred Ocem nebeskim svoju nutrinu i svoj skriveni život, moleći milost očišćenja od svakoga licemjerja i svakoga grijeha.

1. Crkvu svoju poslao si da bude glas i znak tvoga spasenja: trajno je nadahnjuj da bude životom vjerodostojna riječi koju propovijeda, molimo te.
2. Svoga si Sina poslao da bude začetnik novoga svijeta: daj da svi ljudi prihvate njegov dar spasenja te budu graditelji mira i pravednosti u svijetu, molimo te.
3. I danas je odgovornost na roditeljima i svima kojima je povjerena služba odgajanja: prosvijetli ih svojim Duhom da u djecu i mlade usađuju ljubav prema istini i životu u čistoj savjesti, molimo te.
4. Ranjeni smo, Gospodine, neiskrenošću i strahom da drugi ne spoznaju naše pravo lice: očisti nas od svakoga lažnog predstavljanja i uresi nas iskrenošću i ljepotom nutrine, molimo te.

Oče nebeski, stvorio si nas na svoju sliku i po svome Sinu obnovio u nama ono što je grijeh narušio. Daj nam da se trajno suobličujemo toj darovanoj ljepoti te naš život bude odsjaj tvoga lica, po Kristu Gospodinu našem.

Evandjelje – oslobođenost od nečistoga

Biti čist u židovstvu je značilo i znači *biti spreman za susret s Bogom; biti oslobođen od svega što sprječava pristup Bogu; znači biti blizak Bogu*. Baš je Božja blizina njegovu narodu bila nešto čime se Izrael ponosio. »Jer koji je to narod tako velik da bi mu bogovi bili tako blizu kao što je Gospodin, Bog naš nama kad god ga zazovemo?« (Pnz 4,7) Bog želi biti blizak svojem narodu i zato je Izrael (a osobito farizeji) uvijek bio usmjeren prema izvanjskomu i težio je da bude pred čist pred Bogom.

Učiniti da miris zauudara

U trenutku kada je Isusovo čudo (umnažanje kruha i nahranjeno mnoštvo) ispunilo zrak svježim mirisom kruha, dolazak pismoznanaca zauudara na kruti legalizam koji plaši. Uistinu, zar niste susreli u životu ljude čija 'pravovjernost', 'besprijeekornost', 'zauzimanje za pravednost' zauda-

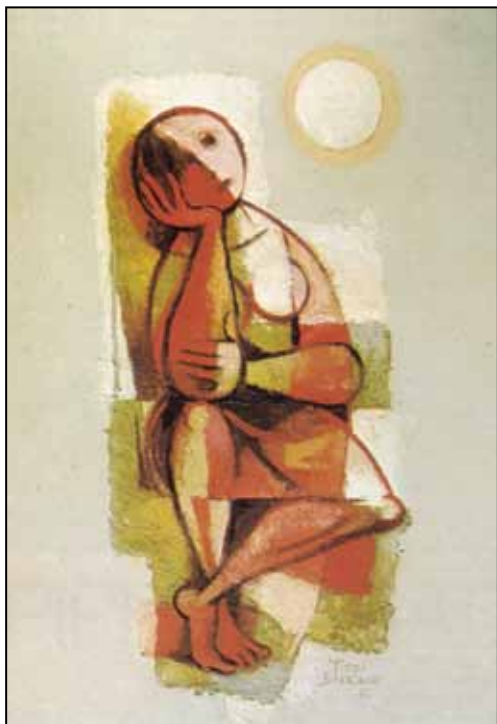
ra? Dobiva se dojam da Kristove ruke odišu svježim pečenicim darom svakidašnjice, dok brižno oprani dlanovi – prema obredima koji postaju svrha samima sebi – šire nepodnošljivi teret nečistoće. Bog je onaj koji nam omogućuje disati, koji osvježuje zrak, no uvijek postoji netko tko – pozivajući se čak i na Božji autoritet i zazivajući Božje ime – uspijeva otrovati ugođaj, ubiti darovanost, uništiti ljepotu. Iz nekih srdaca zagađenih zloćom ne izlazi zloća, već nešto puno teže: osobnost da se umrtvi životnost.

»Ništa što izvana ulazi u čovjeka ne može ga onečistiti, nego što iz čovjeka izlazi – to ga onečišćuje.« Neki smatraju da je to jedna od najznačajnijih rečenica u povijesti religija. Tom rečenicom Isus otkriva odlučujuće načelo čudoređa, usidrenost etike u odluku ljudske savjesti. Svoj stav Isus izriče dugim popisom zala, otrovanoga korijenja u ljudskome srcu. Na tome je popisu teško razlikovati što se odnosi na djela, a što na misli. Dojmljiv popis koji Onaj koji zna što je u ljudskom srcu stavlja i pred nas. Isus iznosi dvanaest 'proizvoda' ljudskoga srca, ali ne zaboravimo da to ljudsko srce može roditi i mnogo toga lijepoga.

Nebrojivost zla i iznenadivost dobra

Čini mi se značajnim to što se dobra ne nabrajaju. Mogu se nabrojiti zla, ali ono što je dobro, ono što je čisto, ne može se klasificirati. Mora ostati prostor za novine, za otkrića. I uvijek postoji veliki bijeli rub za inventivnost.

Griješ pripada starosti, ponavljanju i ne postoji neka novina koja bi bila nepoznata. Povijest je pokazala što sve može ljudsko srce u svojoj opakosti; ostalo su samo inačice na istu temu. Isključivo dobroti pripada rađanje nečega što je posvema novo i neočekivano; samo tamo su moguća otkrića, iznenađenja, nevjerojatno. Čovjek se na polju zla, ma koliko bilo široko, kreće u omeđenome području, a u grijehu nema puno prostora za maštovitost. Ljudske se mogućnosti očituju samo u dobru; u ljepoti, u istini čovjek

Dopustiti da Svjetlo rasvijetli i očisti nutrinu...
(P. Starace, 1973.)

se ostvaruje kao stvarateljsko biće. U ozračju zla iznenađenja su moguća samo u količinskome smislu, dok dobro pruža mogućnost *svakoursnoga iznenađenja*.

Isus vraća pozornost na nutrinu, na ljudsko srce. I danas se često, barem mi vjernici, pozivamo na savjest kao na mjesto bitnih odluka, temeljne usmjerenosti svoga življenja. Ipak, savjest nije neki izvor koji se ne bi mogao zatrovati, niti je savršeni mehanizam, neovisan o Božjoj objavi. Ako evanđelje upućuje na to da zakon i pravila mogu degenerirati čovjeka, treba voditi računa da se savjest može pogrešno razvijati. Hladnoj objektivnosti i apstrakciji zakona može odgovarati neukrotivi subjektivizam koji, pozivajući se na savjest, ostavlja slične posljedice kao i kruti legalizam, jer postaje svrha samomu sebi, bez ikakva mjerila izvan sebe. I savjest poprima utjecaje trendova, mode, duha vremena, odgoja, konformizma. Da, konformizma (lagodne suobličenosti), jer smo uvijek u napasti misliti i govoriti kao većina. Naime, u svakome društvu ima onih koji stvaraju misli za druge i koji grade rječnik za druge, tako da postaju smiješnima rečenice poput: *Ja mislim* ili: *Ja kažem*. Trendovi su ideologije koje su stvorene da izabiru umjesto pojedinaca. Zbog toga mi izgleda važnom primjedba koju upućuje sv. Jakov u svojoj poslanici: »Sa svom krotkošću primite usađenu riječ«. Riječ je sjeme koje klija; njezin susret s poviješću, na poseban način s onom osobnom, dovodi do uvijek novoga značenja.

Siromasi – zrcala na putu prema vječnosti

Lijepo je biti kršćanin, svjestan da nas je Bog oslobodio od straha; pomirio sa svime stvorenim, u kojemu nema više nečistoga i zloga u svojoj biti, urođenosti, jer samo grijeh onečišćuje. Naše je krštenje oslobođenost za radost; evanđelje je dar suobličenosti vječnosti. Lijepo je i utješno živjeti bez straha u svijesti, štoviše u darovanosti da smo na ovoj zemlji određeni broj godina i da znamo kamo, odnosno komu idemo nakon života.

Uzajamni odnos riječi i savjesti je onaj put koji treba slijediti svaki vjernik. I kada se govori o neopozivu sudu savjesti, ne treba zaboraviti

da Riječ prosuđuje savjest. U toj se riječi nalazi jedno zrcalo koje Kristov učenik ne smije ukloniti: čovjek, osobito siromah, onaj koji ne znači puno na ljestvici moći, osoba koja trpi, potlačeni, izrabljivani. Jakov spominje dvije kategorije onih koji su bili simbolom slabih u njegovo vrijeme: udovice i siročad. Danas njima uz bok možemo staviti mnoge druge koji su 'slabi', neobranjeni, diskriminirani i odbacivani, počevši od svih iskorištavanih za tuđa bogaćenja (dok će ti bogati prema zakonu, čak i onom crkvenom, ispuniti sva pravila i koji će tražiti utočište iza mnoštva križeva i pobožnih rečenica). Kada govorimo o savjesti, prisjetimo se da ta savjest dobiva svjetlo koje izlazi iz potrebe mogega bližnjega.

Ivan Šaško

MOLITI s Crkvom

Lice – odsjaj nutrine

Gospodine, u susretu
s »pravovjericima« svoga naroda,
razotkrio si njihovu licemjernost.
Nisi se radovao hvalbenoj pjesmi
što je izlazila s njihovih usana
jer srce im je bilo daleko od tebe.

Učiš nas istinitosti života –
– istinitosti što se ne raspoznaje
u obličju izvanjskosti,
u osmjehu lica ili mnoštvu molitava,
nego u čistoći nutrine
i iskrenosti življenja.

Ukloni, Gospodine, s našeg lica
masku pravednika i pravovjernika.
Daj nam snage pogledati u svoju nutrinu
i otvoriti je snazi tvoga Duha
da bude očišćena od svega lažnog
i tebe nedostojnog.
I lice naše nek' bude
odraz nutrine u kojoj ti prebivaš. Amen.

Rodenje blažene Djevice Marije

8. rujna 2006.

Ulazna pjesma

Radosno svetkujemo
Rođenje blažene Marije Djevice:
iz nje se rodilo Sunce pravde, Krist, Bog naš!

Zborna molitva

Gospodine, obdari nas nebeskom milošću:
rođenjem Isusovim iz Djevice
počelo je naše spasenje; daj da nam blagdan
njezina rođenja učvrsti mir.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Pomoglo nam, Gospodine, čovjekoljublje
tvoga Sina. Rođenjem od Djevice on Majčina
djevičanstva nije umanjio nego posvetio:
nek nas oslobodi krivice
da ti omili dar naš žrtveni,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Iz 7,14; Mt 1,21

Evo, Djevica će začeti Sina,
on će spasiti narod svoj od grijeha.

Popričesna molitva

Gospodine, svoju si Crkvu okrijepio svetim
otajstvima. Daj da se raduje zbog rođenja
Djevice Marije, jer je ono svemu svijetu nada i
zora spasenja, po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 568 Radosno svetkujemo
ili: 581 Početak svijeta boljega
Pripj. ps.: Radujem se u Gospodinu
(*vidi gl. prilog, str. 38*)
Prinosna: 372 O Marijo, ti jasna zornice
Pričesna: 248 Zdravo Tijelo
Završetak: 614 pohvale Bl. Dj. Mariji

Prvo čitanje

Rim 8,28-30

*Predodredi nas da budemo suobličeni
slici Sina njegova.*

Čitanje Poslanice
svetoga Pavla apostola Rimljanima

Braćo!

Znamo da Bog u svemu na dobro surađuje
s onima koji ga ljube, s onima
koji su odlukom njegovom pozvani.
Jer koje predvidje, te i predodredi
da budu suobličeni slici Sina njegova
te da on bude prvorodenac među mnogom
braćom. Koje pak predodredi, te i pozva;
koje pozva, te i opravda;
koje opravda, te i proslavi.

Riječ je Gospodnja.

Pripjevni psalam

Ps 13,6

Pripjev: Radujem se u Gospodinu, radujem.

Ja se u tvoju dobrotu uzdam,
nek mi se srce raduje spasenju tvome!

Pjevat ću Gospodinu koji mi učini dobro,
pjevat ću imenu Gospodina Svevišnjeg!

Pjesma prije evanđelja

Sretna li si, Djevice Marijo, i svake hvale pre-
dostojna, jer se iz tebe rodilo Sunce pravde,
Krist Bog naš!

Evanđelje

Mt 1,18-23

*Isus će se roditi od Marije, zaručene za Josipa,
sina Davidova.*

Čitanje svetoga evanđelja po Mateju

Rođenje Isusa Krista zbilo se ovako. Njegova
majka Marija, zaručena s Josipom, prije
nego se sastadoše, nađe se trudna po Duhu
Svetom. A Josip, muž njezin, pravedan,

ne htjede je izvrgnuti sramoti, nego naumi da je potajice napusti.

Dok je on to snovao, gle, anđeo mu se Gospodnji ukaza u snu i reče:

»Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što je u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga. Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih.« Sve se to dogodilo da se ispuni što Gospodin reče po proroku:

Evo, Djevica će začeti i roditi sina
i nadjenut će mu se ime Emanuel –
– što znači: S nama Bog!

Riječ je Gospodnja.

Od rođenja izabrana da bude Majkom novoga roda.
(Nepoznati autor, Etiopija, 1632.-1667.)

Molitva vjernika

Nebescome Ocu, koji je u Mariji iz Nazareta pripradio dostojan stan svome Sinu, uputimo svoje smjerne molitve proseći da i sami budemo dom Krista Spasitelja. Molimo zajedno:

Pohodi nas, Gospodine, milošću svojom.

1. Bože, ti si Crkvu svoju pozvao si da bude brižnom majkom svih koji u tebe vjeruju: daj da svi koji su u vjeri Crkve rođeni u njezinu zajedništvu i rastu do pune zrelosti vjere, molimo te.
2. Bože, ti si divnim sakramentom posvetio obiteljski život i bračnu ljubav: daj supružnicima da s pouzdanjem u tebe čuvaju dragocjeni dar obitelji i s ljubavlju prihvaćaju dar života, molimo te.
3. Bože, ti mnoge vjerne izabireš da ti se potpuno posvete zavjetovanjem na život evanđeoskih savjeta: nadahni sve redovnike i redovnice da rastu u svetosti na koju ih pozivaš, te budu trajan znak istinske ljubavi u tvojoj Crkvi, molimo te.
4. Bože, ti si nam u Djevici Mariji ostavio divni primjer vjere: daj da nasljedujemo njezinu poniznost i vjernost, te i sami budemo dostojni dara koji si nam priredio u vječnosti, molimo te.
5. Bože, ti si presvetu Djevicu Mariju primio u slavu neba: pridruži svojoj nebeskoj slavi i našu braću koja u vjeri preminuše, molimo te.

Gospodine Bože, ti si obećano spasenje ljudskome rodu darovao posredstvom ponizne Djevice iz Nazareta. Pomozi nam, molimo te, da spremno prihvatimo dar tvoga izabranja i radosno živimo ponuđeno spasenje, po Kristu Gospodinu našem.

U začecu Izabrana

Znano nam je da jedino Blažena Djevica Marija i Ivan Krstitelj u liturgijskome kalendaru imaju i slavlje svoga rođenja i slavlje svoga odlaska s ovoga svijeta. Ostale svece slavimo jednim slavljem, redovito samo na dan njihove smrti.

Zapisan je dan kad smo se rodili. No, nitko ne može zapisati kad smo počeli živjeti u utrobi svoje majke. Ne znamo, zapravo, ni kada je blažena Djevica Marija rođena. Unatoč tomu, slavimo njezin rođendan, u blagdanu koji je puk nazvao *Mala Gospa*. Dovršenje njezina zemaljskoga života i poslanja, koje je ostvareno u božanskom daru uznesenja na nebo, nazivamo pak *Velika Gospa*. Dakle, »Mala Gospa« je početak Marijina izabranja i poslanja, a »Velika Gospa« je svetkovina izvršene zadaće Majke, Suputnice i Supatnice pod križem Sina.

Život dostojan Života koji je nosila

Mi vjerujemo da je Marijina svetost, nakon one Kristove, bila najsavršenija. Božja svetost pred nama se prolama kao bezdan tajne i nedostupnosti. Pa ipak, ako pokušamo uočiti Marijinu poniznost, njezinu skrovitost, njezino siromaštvo, njezino povlačenje, njezinu samoću, to će biti jedini put da je upoznamo, a upoznati je znači naći mudrost. Njezina svetost je *šutnja* u kojoj se *samo Krista može čuti*.

U razmatranju o presvetoj Djevici riječ »Bog« postaje za nas govorljivo i potresno iskustvo. Njezina je najveća slava: nemati ništa od onoga »ja« koje se tako napasno želi hvaliti.

Marija nije nikada postavila nikakvu smetnju Božjem milosrđu, nije se oduprla ni na kakav način njegovoj ljubavi i njegovoj volji. Zato je od njega primila više nego ijedno drugo ljudsko biće. Bog je, naime, u njoj htio savršeno izvršiti svoju volju. Stoga je, među svim svetima, savršeno najsiromašnija, savršeno najskrovitija, jedina koja apsolutno »nema ništa« i zbog toga nam može na najpotpuniji način posredovati milost Boga koji je beskrajna darežljivost.

Sin u krilu Bogomajke.

Sve što o Gospodinovoj Majci govorimo, sve što s njom slavimo, utemeljeno je na Božjem nauku da ona bude Majka njegovu Sinu koji, iako Bog, postaje čovjekom kao mi: rađa ga žena ljudskoga roda. Tako je i s njezinim rođenjem. Marija je začeta i rođena kao i svi mi. Ali, treba ustati i prihvatiti uzvišenu istinu da se Marija u svom začecu, po ljubavi majke Ane i oca Joakima, razlikuje od nas po posebnoj Božjoj odredbi: njezino začće razlikuje ju od nas po tome što je ona začeta i rođena *puna milosti*. U začecu je bila izuzeta od Adamova grijeha, od istočnoga grijeha koji je izvor svih nevolja koje proživljavamo u svom životu i u ljudskoj povijesti. To uzvišeno otajstvo slavimo u svetkovini Bezgrješnoga začća blažene Djevice Marije.

Marija je začeta kao i mi, rođena kao i mi, ali je došla na svijet natopljena milošću Božjom, bogata u začecu i rođenju božanskim životom, slobodna od grijeha. Bog je tako odredio: majka njegovoga Sina, Isusa Krista, mora biti sveta kao prvi Adam; mora biti sveta kako bi mogla začeti i roditi Božjega Sina. Bezgrješno začće ne znači

ništa drugo nego da je majka Marija od začeca bila *puna milosti*, puna Božjega života, jednostavno bezgrješna, obdarena darom božanskoga života.

Dar razliven na sve ljude

Mi ljudi ne začinjemo se tako niti se rađamo tako. Ne rađamo se kao djeca Božja i potrebna nam je pomoć patnje, smrti i uskrsnuća njezina Sina kako bismo stekli milost koju je Marija imala u svom začecu, u svom rođenju, u svom životu i svojoj zadaći Majke Gospodinove. Ono što je Marija dobila po posebnoj naklonosti Božjoj, mi dobivamo u sakramentima. Mi se moramo krstiti u Kristovu smrt da bismo dobili istu milost koju je Marija dobila u svom začecu.

Sveti Franjo Asiški sav zanesen govorio je da je u Mariji »bila i jest sva punina milosti i svako dobro«. Zato je prema njemu bilo nezamislivo i nemoguće da se ta prepuna punina ne izlije u čovjeka po Mariji, koja je izabrana da bude »akvadukt« božanske milosti, kako ju je nazvao sveti Bernard iz Clairveauxa. Dopustila je da nam po njoj provre i dotječe Milost.

Uvijek valja napominjati da smo svetkovine i blagdani mi, a ne listovi kalendara. Zato se treba pitati što nam danas može reći blagdan Rođenja Majke Isusove. Ovaj nam blagdan govori kako je svaki čovjek snagom krštenja postao *raunopravan Mariji*. Ona je već u začecu bila puna milosti, a krštenici su tu puninu milosti zadobili, primili su isti božanski život koji je Marija imala čim je u utrobi majke počela živjeti. Milost krštenja izjednačuje nas s majkom Marijom, dobili smo istu milost kojom ju je anđeo Gabrijel pozdravio: »Marijo, zdravo milosti puna!« Treba znati da mi krštenici, kad nju tako pozdravljamo, pozdravljamo i jedni druge, jer smo puni Božjega života.

Rekli smo istinu ovoga blagdana koji nam posvećuje kako je Marijin Sin naš brat koji nas bogati svojim božanskim životom. No, treba se također pitati: S kakvom su brigom roditelji Joakim i Ana prihvatili dijete koje će biti majka Sina Božjega? S kakvom su brigom, nadalje, Marija i Josip prihvatili odgovornost za Sina Božjega? Na početku nove školske i vjeronaučne godine postavimo si pitanje: Kakva je odgovornost roditelja

prema darovanoj im djeci. Upitajmo se kakva je odgovornost čitavoga društva i čitave Crkve za ta mlada stvorenja koja su bez njihovoga pitanja došla na svijet i pred kojima je životno poslanje. U narodu se s pravom kaže: »Lako je roditi, teško je odgojiti.« Tko tu djecu uči? Tko im govori? Od koga su naučili zlo koje čine ako ne od starijih? Netko reče: »Da bismo odgojili mlade, trebat će najprije preodgojiti stare.« Što nudimo djeci i mladima svojim životom?

Blagdan Marijina rođenja snažna je opomena roditeljima, obiteljima, opomena vjeroučiteljima, opomena cijeloj Crkvi, da djecu prihvatimo kao što su sveti roditelji Ana i Joakim prihvatili Mariju i kao što su Marija i Josip prihvatili brigu za Isusa Krista i za njegovo poslanje u svijetu.

Miron Sikirić

MOLITI s Crkvom

Put svetosti iz običnosti trenutka

Oče nebeski,
ti si dar spasenja ljudskome rodu
darovao po služenju malenih i neznatnih.
U rođenju neznatne Djevice iz Nazareta
pripravio si put svome Sinu.
Put uzvišenosti i svetosti
začinješ u poniznosti onih najmanjih.
Želimo, Gospodine,
biti nasljedovateli uzvišenoga puta svetosti.
No, mi bismo početak svetosti
htjeli vidjeti u silnim tvojim djelima,
u snažnoj riječi poziva,
u sjajnosti tvoje objave.
Zato smo, Gospodine, još uvijek na početku,
skriveni u svome Nazaretu,
zapretani u iščekivanju tvoga silaska k nama.
Pomozi nam, Gospodine,
ustati iz nestalnih obećanja i krenuti
– iz ovog sadašnjeg, običnoga trenutka.
Da, upravo tako započeo je
uzvišeni put spasenja koje si nam darovao.

Dvadeset i treća nedjelja kroz godinu

10. rujna 2006.

Ulazna pjesma

Ps 119,137-124

Pravedan si, Gospodine,
i pravi su sudovi tvoji:
učini sluzi svom po svojoj dobroti.

Zborna molitva

Bože, od tebe nam je spasenje i posinjenje.
Pogledaj svoje sinove i kćeri koji u Krista
vjeruju. Udijeli im pravu slobodu
i vječnu baštinu. Po Gospodinu.

Darovna molitva

Bože, izvore pobožnosti i mira.
Molimo te da ovom žrtvom tebe iskreno
štujemo, a pričešću tvoga otajstva
postignemo međusobnu vjernost i jedinstvo,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Ps 42,2-3

Ja sam svjetlost svijeta, govori Gospodin:
tko ide za mnom, neće hoditi u tami,
nego će imati svjetlo života.

Popričesna molitva

Gospodine, svojom riječju i svojim jelom
daješ nam hranu i život. Daj da rastemo
u ljubavi po tim dragocjenim darovima
te zaslužimo vечно zajedništvo
s tvojim Sinom, Isusom Kristom,
koji živi i kraljuje u vijeke vjekova.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna:	238	Dan Gospodnji
Pripj. ps.:	125	Hvali, dušo moja
Prinosna:	238	Dan Gospodnji (2 kitica)
Pričesna:	154	Žeđa duša moja
Završetak:	769	Svi u glas (6 kitica)

Prvo čitanje

Iz 35,4-7a

*Uši će se gluhih otvoriti,
njemákov će jezik klicati.*

Čitanje Knjige proroka Izaije
Recite preplašenim srcima:
»Budite jaki, ne bojte se!
Evo Boga vašega, odmazda dolazi,
Božja naplata,
on sam hita da vas spasi!«
Sljepačke će oči tada progledati,
uši se gluhih otvoriti,
tad će hromi skakati ko jelen,
njemákov će jezik klicati.
Jer će u pustinji provreti vode,
i u stepi potoci,
sažgana će zemlja postat jezero,
a tlo žedno izvori.
Riječ je Gospodnja.

Pripjevni psalam

Ps 146,6c-10

Pripjev: Hvali, dušo moja, Gospodina!

On ostaje vjeran dovijeka,
potlačenima vraća pravicu,
a gladnima kruha daje.
Gospodin oslobađa sužnje,
Gospodin slijepcima oči otvara.
Gospodin uspravlja prignute,
Gospodin ljubi pravedne.
Gospodin štiti pridošlice,
sirote i udovice podupire,
a grešnicima mrsi putove.
Gospodin će kraljevati dovijeka,
tvoj Bog, Sione, od koljena do koljena.

Drugo čitanje

Jak 2,1-5

Čitanje Poslanice svetoga Jakova apostola
Braćo moja!
Vjeru Gospodina našega Isusa Krista
slavnoga ne miješajte s pristranošću!
Dođe li na vaš sastanak čovjek sa zlatnim

prstenjem, u sjajnoj odjeći,
a dođe i siromah u bijednoj odjeći,
i vi se zagledate u onoga što nosi sjajnu
odjeću te reknete: »Ti lijepo ovdje sjedni!«,
a siromahu reknete: »Ti stani – ili sjedni –
ondje, podno podnožja moga!«,
niste li u sebi pristrano sudili
te postali suci što naopako sude?
Čujte, braćo moja ljubljena:
nije li Bog one koji su svijetu siromašni
izabrao da budu bogataši u vjeri
i baštinici Kraljevstva što ga je obećao
onima koji ga ljube?
Riječ je Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Iv 10,27

Isus je propovijedao evanđelje o Kraljevstvu
i liječio svaku nemoć u narodu.

Evanđelje

Mk 7,31-37

Gluhi čuju, nijemi govore.

Čitanje svetog Evanđelja po Marku

U ono vrijeme: Vрати se Isus iz krajeva tirske
pa preko Sidona dođe Galilejskom moru,
u krajeve dekapolske.

Donesu mu nekoga gluhog mucavca pa
ga zamole da stavi na nj ruku. On ga uzme
nasamo od mnoštva, utisne svoje prste u
njegove uši, zatim pljune i dotakne se nje-
gova jezika. Upravi pogled u nebo, uzdahne
i kaže mu: »Effata!« - to će reći: »Otvori se!«
I odmah mu se otvoriše uši i razdriješi spo-
na jezika te stade govoriti razgovijetno.

A Isus im zabrani da nikome ne kazuju.
No što im je on više branio, oni su to više
razglašavali i preko svake mjere zadivljeni
govorili:

»Dobro je sve učinio! Gluhima daje čuti,
nijemima govoriti!«

Riječ je Gospodnja.

P. Rivera, 1997.

Donesoše Isusu gluhog mucavca
i zamole ga da na nj položi ruku.

Molitva vjernika

Poslušni Gospodnjoj riječi i otvoreni ozdravi-
teljskoj snazi Božjega Duha iskrenom se moli-
tvom obratimo njemu, svome Ocu nebeskom:

1. Za Crkvu: da, poslušna Duhu kojim je
vodiš, bude neumorna nositeljica tvoje
riječi svakome čovjeku, molimo te.
2. Za narode svijeta koji se ogлуšiše na tvoju
riječ te ratom i oružjem nastoje graditi mir:
otvori im srca daru tvoga spasenja i riječ
tvoja nek im bude nadahnuće za istinski
mir, molimo te.
3. Na početku nove školske i vjeronaučne
godine svu djecu, mlade, učitelje i
vjeroučitelje obdari duhom poučljivosti
i mudrošću slušanja, molimo te.
4. Za ovu sabranu zajednicu: riječ spasenja
koju si nam danas darovao nek nađe
mjesto u našim srcima, molimo te.
5. Za braću i sestre koji u vjeri preminuše:
primi ih u svoje nebesko kraljevstvo,
molimo te.

Bože, vrelo milosti i izvore svake dobrote,
obdari nas darom slušanja
da umijemo uvijek čuti tvoj glas
i među mnoštvom riječi razabrati tvoju riječ,
po Kristu Gospodinu našem.

Gluhonijemi i posluh

Isus nije pisao. Nije iza sebe ostavio nikakav tekst. Ne znamo ni za jednu njegovu napisanu riječ. Ostavimo li po strani gestu pisanja po pijesku u sceni s preljubicom i Židovima spremnima na kamenovanje, nema ni jednog drugoga znaka da je Isus ikada išta pisao.

Kada je riječ o slušanju, međutim, Isus je bio iznimno dobra sluha. Čuo je sve što su mu govorili. Čuo je i neizrečeno. Sluhom je dopirao do skrivenih namjera iza jezičnih klopki i bio je toliko sućutan da je znao što se krije iza krikova patnje i grimasa boli. Imao je istančan sluh i bio je nenadmašan uzor slušanja.

Više puta svoj je govor završavao pozivom na slušanje »onima koji imaju uši«. Znao je, naime, da čovjek može živjeti i kao da nema ušiju. Preuzeo je proročke riječi o narodu »koji ima uši a ne čuje«. Upozoravao je svoje da paze što slušaju. Važnost otvorenih ušiju najjasnije se pokazuje u njegovom susretu s gluhim mucavcem.

Simbolična gluhonijemost

Gluhi mucavac. Gluhost i nijemost redovito idu zajedno. Jezik teče samo ako su otvorene uši i odriješen jezik. Začepjene se uši pokazuju na zavezanom jeziku. Gluhonijemost je 'otupljenost', začepjenost i zavezanost. Bez obzira na uzroke koji mogu stajati iza ovakvih zakočenosti, gluhonijemost je slika čovjeka koji je s drugima, ali ih ne čuje, koji živi, ali se ne može izreći.

Evangelist Marko najprije kaže kako Isusu dovode gluhoga mucavca s molbom da na nj položi ruku. Na njega, ne na njegove uši ili njegov jezik. Gluhi mucavac nije netko tko ima poteškoća sa sluhom i govorom, nego čovjek čiji je život sasvim obilježen nemoću sudjelovanja u životu s drugima. Nemoć se pokazuje u ušima koje ne čuju i jeziku koji ne govori. Gluhonijemom je potreban Isus. Njegove ruke. Isusova ruka na njemu. Marko sugerira da onaj tko ima poteškoća u komunikaciji i odnosu s drugima možda najprije treba doći k Isusu.

Ljudska duša gladije za posluhom. Zato je važno otkriti komu pokloniti svoj posluh.

Isus gluhonijemoga najprije *odvaja od mnoštva*. Odvodi ga nasamo. Kao da mu je, prije nego uzmogne slušati svojim ušima i govoriti svojim jezikom, potrebno da se odvoji od mnoštva. Od onoga što mnoštvo govori i misli. Slutimo kako razlog ljudskoj gluhoći i nijemosti može ležati u previše otvorenom uhu tuđim mišljenjima i u jeziku koji se odveć trudi ponavljati tuđe riječi. Marko pokazuje kako mnoštvo može oduzeti oštrinu sluha i jasnoću govora. Mnoštvo bez Isusa. Mnoštvo daleko od Isusa. Ova je Markova sugestija važna. Okolina nas može odvući od života. Otupiti nas za život. Izlažući se odveć onom što svi misle i čine čovjek izgubi svoj vlastiti život, svoju percepciju. Što je više mnoštva, manje nutarnje slobode. Što je bliži odnos s Isusom, više slobode.

U Isusovoj blizini, odvojen od mnoštva gluhonijemom će se otvoriti uši i odriješiti jezik. Isus ga odvaja od mnoštva i utisne svoje prsti u njegove uši. Začepjene uši još jednom začepi. Da ih zatvori za ono što dolazi od mnoštva? Kao da je potrebno prestati slušati mnoštvo prije nego čovjek uopće otkrije slobodu slušanja. Kao da je za dobar sluh potrebno odvojiti se od neprestanog žamora svijeta. Uši su dodir sa svijetom i drugima. Zato nas i mogu učiniti neslobodnima.

Pljuvačka i dodir jezika gluhonijemoga čovjeka. Vrlo intimni dodir. Isusova blizina. Pogled uperen u nebo. I jedna riječ. Riječ koju Marko bi-

lježi na aramejskom. *Effata!* Otvori se! Kome je upućena ova zapovijed? Njemu, gluhom mucavcu. Pred Nebom. Pred Očevom voljom i snagom. U dodiru s Isusom, s Isusovom riječi, gluhom se mucavcu otvaraju uši i razrješuje jezik. Od tada može slobodno slušati i razgovijetno govoriti.

U Isusovoj se blizini otkriva sposobnost slobode govora. Razgovijetan je govor moguć ako sam slobodan. Slobodan od tuđih mišljenja, od buke mnoštva. Oslobođen Isusovom blizinom. Markov nas tekst upućuje da otkrijemo kako je susret s Isusom mjesto i vrijeme promjene. Nesloboda pozornosti na svijet oko nas i nemoć izricanja onog što se događa u nama preokreće se u slobodu slušanja i odrješenost izricanja. Nesloboda i sloboda zahvaćaju široko: odnose, emocije, iskustva, životna opredjeljenja, odluke.

Poslušnost

Pri koncu opisa Marko kaže kako je Isus zabranio da o dogođenom govore, a kako su svjedoci, usprkos zabrani, sve više razgllašali Isusova djela. Njihova im zadivljenost onim što su vidjeli nije dopuštala da šute.

Na početku se pojavljuje gluhonijemi koji bi htio govoriti, ali ne može, a na koncu zadivljeno mnoštvo kojemu Isus zabranjuje da govori, ali koje nije poslušno. I gluhonijemi i mnoštvo imaju poteškoća sa sluhom i posluhom. Otkrivamo kako se slušanje događa u posluhu.

Poslušnost je u našem svijetu obilježena vrlo negativno. Poslušnost bi bila nesloboda, nesamostalnost, nedoraslost. Od prosvjetiteljstva pa dalje čovjek hoće nadasve biti samostalan. Čak i moral treba biti utemeljen u ljudskoj autonomiji. Sve što miriši na poslušnost dobiva negativne obrise.

Pa ipak, posvuda oko sebe vidimo krajnje oblike poslušnosti. Tvarima, stvarima, ljudima, mišljenjima, idejama, sustavima, tržištima. Posvuda ljudi do dna duše poslušni drugim ljudima, tuđim idejama, ugledu, novcu, posjedu. Poslušni i zarobljeni, a da to istovremeno ne prepoznaju.

Poslušnost kao ovisnost može se dogoditi stoga što ljudska duša u svojoj srži gladije za posluhom. Zato je važno otkriti kome pokloniti svoj posluh.

Isus je za sebe govorio da se hrani posluhom Očevoj volji (*Iv* 4,34). Vrhunac njegova života nije se događao kao borba za slobodu i neovisnost, nego kao trajni i dosljedni trud oko poslušnosti Očevoj volji. Sloboda bez poslušnosti je privid slobode. Ljudska se duša, ukoliko se ne odluči za posluh Bogu, lako izgubi u opsjenama slobode i završi u zarobljenostima. Marko nam prikazuje Isusa kao blagoga Boga koji nas susreće osobno, daleko od mnoštva, dodiruje na najosjetljivijem i najvažnijem dijelu duše, povezuje s nebom i oslobađa za slobodu i jasnoću odnosa s drugima. Aramejska riječ *Effata* vrlo je rano ušla u krsnu liturgiju. To je jasan znak da je prva Crkva susret s Isusom shvaćala kao oslobođenje, odrješenje, slobodu i sposobnost komunikacije s drugima.

Ante Vučković

MOLITI s Crkvom

Mudrost slušanja

Učiš nas, Gospodine,
da se posluh rađa iz slušanja,
iz spremnosti da riječ tvoja
nađe dom u srcima našim.

Priznajemo osjetljivost svoga uha
na riječ svijeta, na riječ ljudi
do čijega nam je mišljenja stalo.
Zaglušnost riječi za kojima hrlimo
čini nas gluhami za tvoju riječ.
A iz gluhoće se rađa nijemost,
nemoć da sami zborimo riječ.

Izvedi nas, Gospodine, iz mnoštva,
iz zaglušne buke
koja nam otupljuje sluh za tvoju riječ.
Položi svoju ruku na nas,
ozdravi gluhoću našu
i obdari nas snagom posluha.
Jer mudrost govora
izrasta iz mudrosti slušanja.

Dvadeset i četvrta nedjelja kroz godinu

17. rujna 2006.

Ulazna pjesma

usp. Sir 36,18

Daj mir, Gospodine, onima što se u te uzdaju,
da se proroci tvoji pokažu istiniti.
Uslišaj molitve slugu svojih,
Izraela, puka svoga.

Zborna molitva

Bože, Stvoritelju i Svedržitelju.
Daj da ti služimo svim srcem
te iskusimo darove tvoje ljubavi.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, usliši nam prošnje i primi darove.
Što svaki od nas prikazuje tebi na čast,
nek bude na spasenje svima,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

usp. 1Kor 10,16

Čaša koju blagoslivljamo,
zajedništvo je Krvi Kristove!
Kruh koji lomimo,
zajedništvo je Tijela Kristova!

Popričesna molitva

Gospodine, nek nam ova pričest pronikne
duh i tijelo, da u nama ne prevagne tjelesna
sklonost nego djelovanje tvoje moći,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna: 211 Isus Krist je slika Božja
Pripj. ps.: X Hodit ću pred Gospodinom
Prinosna: VI Izvore vode žive (1. i 3. kitica)
Pričesna: 246 Ovdje je sada
Završetak: 480 O križu blagoslovljeni

Prvo čitanje

Iz 50,5-9a

Leda svoja podmetnuh onima što me udarahu.

Čitanje Knjige proroka Izaije
Gospodin Bog uho mi otvori: ja se ne protivih niti uzmicah. Leda podmetnuh onima što me udarahu, a obraze onima što mi bradu čupahu, i lica svojeg ne zaklonih od pogrda ni od pljuvanja. Gospodin Bog mi pomaže, zato se neću smesti. Zato učinih svoj obraz ko kremen i znam da se neću postidjeti. Blizu je onaj koji mi pravo daje. Tko će na sud sa mnom? Nek se suoči sa mnom! Tko je protivnik moj u parnici? Nek mi se približi! Gle, Gospodin Bog mi pomaže, tko će me osuditi?
Riječ je Gospodnja.

Pripjevni psalam

Ps 116,1-6.8-9

Pripjev: Hodit ću pred licem Gospodnjim
u zemlji živih.

Ljubim Gospodina jer čuje
vapaj molitve moje:
uho svoje prignu k meni
u dan u koji ga zazvah.

Užeta smrti sapeše me,
stegoše me zamke podzemlja,
snašla me muka i tjeskoba.

Tada zazvah ime Gospodnje:

»Gospodine, spasi život moj!«

Dobrostitv je Gospodin i pravedan,
pun je sućuti Bog naš.
Gospodin čuva bezazlene:
u nevolji bijah, on me izbavi.

Drugo čitanje

Jak 2,14-18

Čitanje Poslanice svetoga Jakova apostola
Što koristi, braćo moja,
ako tko rekne da ima vjeru, a djela nema?
Može li ga vjera spasiti?
Ako su koji brat ili sestra goli i bez hrane
svagdanje pa im tkogod od vas rekne:

»Hajdete u miru, grijte se i sitite«,
a ne dadnete im što je potrebno za tijelo,
koja korist? Tako i vjera:
ako nema djelâ, mrtva je u sebi.
Inače, mogao bi tko reći:
»Ti imaš vjeru, a ja imam djela.
Pokaži mi svoju vjeru bez djelâ,
a ja ću tebi djelima pokazati svoju vjeru.«
Riječ je Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Gal 6,14

Bože sačuvaj da bih se ičim ponosio
osim križem Gospodina našega Isusa Krista
po kojem je meni svijet raspet i ja svijetu.

Evanđelje

Mk 8,27-35

Što ljudi govore, tko sam ja?

Čitanje svetog Evanđelja po Marku
U ono vrijeme: Krenu Isus i njegovi učenici
u sela Cezareje Filipove. Putem on upita
učenike: »Što govore ljudi, tko sam ja?«
Oni mu rekoše: »Da si Ivan Krstitelj, drugi
da si Ilija, treći opet da si neki od proroka.«
On njih upita: »A vi, što vi kažete, tko sam
ja?« Petar prihvati i reče: »Ti si Pomazanik
– Krist!« I zaprijeti im da nikomu ne kazuju
o njemu.

I poče ih poučavati kako Sin Čovječji treba
da mnogo pretrpi, da ga starješine, glavari
svećenički i pismoznanci odbace, da bude
ubijen i nakon tri dana da ustane. Otvoreno
im to govoraše.

Petar ga uze u stranu i poče odvrćati.
A on se okrenu, pogleda svoje učenike pa
zaprijeti Petru: »Nosi se od mene, sotono,
jer ti nije na pameti što je Božje, nego što je
ljudsko!«

Tada dozva narod i učenike pa im reče:
»Hoće li tko za mnom, neka se odrekne
samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka
ide za mnom. Tko hoće život svoj spasiti,
izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi
mene i evanđelja, spasit će ga.«

Riječ je Gospodnja.

Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe,
neka uzme svoj križ i neka ide za mnom.
(G. Todd, Križni put)

Molitva vjernika

Nebeskome Ocu, koji je poslao svoga Sina
da nam bude predvodnik na putu spasenja,
uputimo svoje molitve proseći snagu vjernoga
nasljedovanja:

1. Za Crkvu koja hodočasti ovom zemljom:
vodi je svojim Duhom da zbog teškoća
i otporâ svijeta nikad ne posustane u
svjedočenju evanđelja, molimo te.
2. Za sve koji se priznaju Kristovim učenicima:
daj im spoznati da biti njegovim učenikom
znači radosno prihvatiti križ života,
molimo te.
3. Za mlade koji se nalaze pred izazovom
radosti što ih nudi svijet: ne dopusti da ih
zabava svijeta odvrati od radosti koju ti
daruješ, molimo te.
4. Sve koji su zauzeti u skrbi za siromašne,
potrebne i nemoćne okrijepi nesebičnošću
i radošću darivanja, molimo te.
5. Za nas ovdje sabrane: okrijepi nam vjeru
da Kristov put prihvatimo kao svoj put,
molimo te.

Svemoguć Bože, usliši nam molitve i pomози
da nas križ i zapreke ljudi i svijeta ne obeshrabre
i ne smetu. Daj nam vjerno ići za tvojim Sinom
te jednom zavrijedimo biti dionici tvoje slave,
po Kristu Gospodinu našem.

Križni put radosti

Isusov život i njegov navještaj od prvih se kršćanskih vremena nazivaju *Radosnom vijешću*. Radosna je stoga što govori i svjedoči o tome kako Otac po Isusu Kristu u Duhu Svetome neizmjerljivo ljubi čovjeka, nudi mu prijateljstvo sa samim sobom, pruža mu ruku pomirnice i smatra ga ne samo svojim stvorenjem, nego i svojim sinom i kćeri. Kako to snažno ističe Dogmatska konstitucija o Objavi II. vatikanskog sabora, Otac po svome Sinu »zapodijeva razgovor« s ljudima i poziva ih na prijateljstvo i zajedništvo. Radosna je stoga što nam otvara neslućene i nikad dosanjane horizonte slobode, istine i nade.

Zabava bez radosti i Radost trpljenja

Isusova radosna vijest nije odraz jeftine radosti koja bi svoj vrhunac dosegala u ludome vrtlogu i spirali zabave, opuštenosti i bezbrižnosti. Radosna vijest ne nudi *zabavu* umjesto *radosti*. Ne nudi zaborav kroz kratkotrajno uzbuđenje, niti predstavlja bijeg od loše prošlosti i nejasne budućnosti u zagrljaju neprekidnog zabavljanja. Zapravo, mi smo danas zamijenili te dvije riječi i učinili ih istoznačnicama premda one imaju malo zajedničkoga.

Radosna vijest evanđelja računa s *trpljenjem*. Kroz trpljenje se ostvaruje i dobiva svoj pravi smisao. O tome Isus govori u današnjem evanđelju. To je razlog zašto Petra naziva sotonom. »Trpljenje i odbačenost sažeti su izražaj za Kristov križ«, napisao je Dietrich Bonhoeffer.

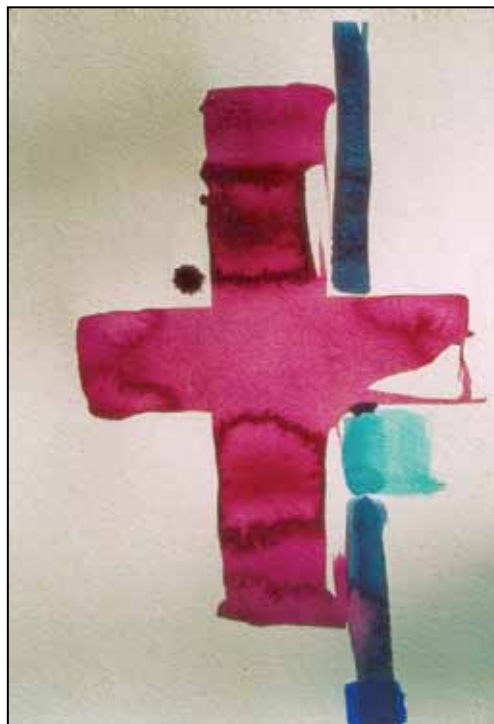
Trpljenje je utkano u samu srž Isusova navještaja i njegovoga poslanja. Želja ili pokušaj da se trpljenje odbaci, da ga se zaboravi, sotonosko je. Tko želi nasljedovati Krista, mora prihvatiti tu logiku. U protivnom, taj ne živi u logici njegove Radosne vijesti.

Ta je »logika trpljenja« često sablazan i za Crkvu kao zajednicu i za mnoge kršćane kao pojedince. Tome je apostol Petar najbolji svjedok, a evanđelje pokazuje da je prva zajednica od samih početaka bila svjesna ove napasti. Stoga je – odmah nakon Petrove ispovijesti vjere da je Krist

Pomazanik, Mesija – umjela priznati da ni Petar, a očito ni drugi nisu mogli u potpunosti shvatiti ono što su ispovijedali. Ispovijed vjere nije značila jednoznačno i potpuno poistovjećivanje s Učiteljem, nego je bila praćena i mnoštvom vlastitih interesa, želja i očekivanja. Očekivanja jakog, pobjedonosnog, trijumfnog Mesije. Crkva od samih početaka, a toga smo svjesni i danas, nije s oduševljenjem prihvaćala trpećeg i odbačenog Gospodina i često je bila u iskušenju zaobići taj »zakon trpljenja« i spasenja života kao temeljnu logiku Radosne vijesti. Doista, teško je trpljenje povezati s radošću.

Križ – mjera kršćanstva

Upravo stoga i danas u našem naviještanju, u promišljanju i djelovanju mnogih, postoji govor i razmišljanje o samoj jednoj dimenziji kršćanstva, bez povezanosti s Kristovim križem. Kršćanstvo

Križ i trpljenje ne oduzimaju radost življenju vjere.

puno osmjeha, puno nutarnjeg mira, zadovoljstva, sreće, kršćanstvo bez napora; kršćanstvo koje u meni stvara dobre osjećaje, bez truda i odricanja – to je ono što se danas traži.

Takav stav, koji bi bio mimo nasljedovanja Krista u trpljenju i odbačenosti, mimo promišljanja i življenja koje bi proizlazilo iz srži njegovoga poslanja, Isus jednostavno naziva »sotonskim«. Ako je to mogao reći Petru, zašto mislim da ne bi mogao i da u snazi svoga Duha ne govori i danas svima nama, svojoj Crkvi pa i onima koji ju predvode i predsjedaju? Koliko puta naše ljudske težnje za moću, za vlašću, za ugledom, za dobrim položajem ili jednostavno za dobrim osjećajem, povezujemo s ispoviješću vjere zaboravljajući logiku koju nam Krist paradoksalno pokazuje u Radosnoj vijesti spasenja. Kristovi učenici možemo biti samo ako prihvatimo njegovu logiku razmišljanja i djelovanja.

Isus na takvo nasljedovanje ne prisiljava, ali jednostavno kaže da je jedino po takvom nasljedovanju moguće biti učenicom. Samoodricanje koje Krist traži nije poziv na nikakvu posebnu askazu ili mržnju prema sebi samome, nego znači »poznavati samo Krista, ne više samoga sebe; gledati više njega koji pred nama korača, a ne put koji nam je pretežak. Samoodricanje znači: on nas vodi, čvrsto se držimo njega«.

Ako tako činimo, razumjet ćemo i logiku govora o križu koji trebamo nositi. Ako se držimo Krista, moći ćemo nositi svoj križ, koji ne treba gledati kao zlo koje nas je snašlo. Logika križa ne očituje se prvenstveno kroz govor o bolesti i nevoljama koje nas snalaze u životu; ta je logika izričaj najdublje povezanosti s Isusom Kristom. Ne radi se o nečemu što je vlastito svakome čovjeku, nego samo onima koji su s Kristom povezani i koji su kroz svoju kršćansku egzistenciju shvatili logiku njegovih riječi.

Ti su ljudi kvasac, svjetlo. To su bili i jesu često naši roditelji, naši stari koji nemaju potrebe za mnoštvom riječi, koji se ne žale nego radosno i postojano žive svoj životni križ. Oni Crkvu čine vjerodostojnom svjedokinjom. Od njih Crkva živi, a ne od zgrada, od ugleda i časti koje joj dijele oni koji bi zapravo najradije da je nema.

Upravo se u ovoj nevjerojatnoj i neshvatljivoj logici trpljenja krije punina radosti i milosti koju su na početku kršćanstva najbolje posvjedočili mučenici. U trenutcima trpljenja njima je dana najveća radost. Ono što su činili bio je jedini pravi put u radost. Zato je Evanđelje neponovljiva *Radosna vijest*, koju ne može zamijeniti nikakva druga radost i nikakvo drugo poimanje radosti. Onima koji to razumiju u srcu će uvijek prebivati radost. Radost koju ni trpljenje neće pomutiti ili umanjiti.

Željko Tanjić

MOLITI s Crkvom

Postojanost u nasljedovanju

Petar, učenik u kojega si, Gospodine, imao toliko povjerenja, nije mogao razumjeti tvoj križ.

Stao te odvrćati od trpljenja po kojem si naumio spasiti svijet. I zavrijedio je oštru riječ prijekora: »Stani iza mene! Ondje ti je mjesto.«

Ne odbacuješ ga niti prezireš zbog nerazumijevanja.

Učiš ga istinskom učeništvu: biti iza Učitelja, slijediti ga.

Upravi, Učitelju dobri, naše korake putem nasljedovanja.

Pomozi nam da budemo učenici

i kad izostane radost života,

i kad ponestane osmjeha ljudi,

i kad nas zatekne neizbježno trpljenje.

Daj nam sačuvati radost učenništva, uvijek.

Amen.

ZRnje

»Prihvatiti križ« u Isusovo vrijeme značilo je predati se drugima, jer križ je kao kazna bio namijenjen robovima – onima koji nisu »pripadali« sebi nego drugima. Isus prihvaća križ, predaje se »drugima«. Ići za Isusom i nositi križ i danas znači »dati se za druge« – iz ljubavi.

(F. Armellini)

Dvadeset i peta nedjelja kroz godinu

24. rujna 2006.

Ulazna pjesma

Ja sam spasenje naroda, govori Gospodin.
Iz koje god nevolje zavape k meni,
ja ću ih uslišiti, i bit ću Bog njihov zauvijek.

Zborna molitva

Bože, sav si svoj zakon
sveo na ljubav prema tebi i bližnjemu.
Daj da vršimo tvoje zapovijedi
i postignemo vječni život.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, primi darove svoga naroda
da nebeskim otajstvima postignemo
što vjerom i djelom ispovijedamo,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Ps 119,4-5

Naredbe si svoje dao da se brižno čuvaju.
O, kad bi čvrsti bili putovi moji
da tvoja čuvam pravila!

Popričesna molitva

Gospodine, ti nas hraniš svojim otajstvima.
Odgajaj nas neprestano uredbama svoga
milosrđa da plodove otkupljenja donosimo
i u otajstvima i u vladanju,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

<i>Ulazna:</i>	207	Prigni se, svako koljeno
<i>Pripj. ps.:</i>	105	Bog mi pomaže
<i>Prinosna:</i>	207	Prigni se, svako koljeno (3)
<i>Pričesna:</i>	850	Klanjam ti se
<i>Završetak:</i>	260	O da bude

Prvo čitanje

Mudr 2,12.17-20
Osudimo ga na smrt sramotnu!

Čitanje Knjige Mudrosti
Rekoše bezbožnici: »Postavimo zasjedu
pravedniku jer nam smeta i protivi se
našem ponašanju, predbacuje nam
prijestupe protiv zakona i spočitava kako
izdamosmo odgoj svoj. Pogledajmo jesu li
istinite riječi njegove, istražimo kakav će
biti njegov svršetak. Jer ako je pravednik
Božji sin, On će se za nj zauzeti i izbavit će
ga iz ruku neprijateljskih. Zato ga iskušajmo
porugom i mukom da upoznamo blagost
njegovu i da prosudimo strpljivost njegovu.
Osudimo ga na smrt sramotnu, jer će mu,
kako veli, doći izbavljenje.«
Riječ je Gospodnja.

Pripjevni psalam

Ps 54,3-6,8
Pripjev: Bog krijepi život moj!

Spasi me, Bože, svojim imenom
i jakošću svojom izbori mi pravdu!
Poslušaj, Bože, moju molitvu
i usliši riječi usta mojih!

Oholice ustadoše na me
i moj život traže silnici:
na Boga se ne osvrću.

Evo, Bog mi pomaže,
Gospodin krijepi život moj.
Od srca rado ću ti žrtvovati,
slavit ću ti ime, Gospodine,
jer je dobrostivo.

Drugo čitanje

Jak 3,16-4,4

Čitanje Poslanice
svetoga Jakova apostola
Predragi! Gdje je zavist i svadljivost,
ondje je nered i svako zlo djelo.
A mudrost odozgor ponajprije čista je, za-
tim mirotvorna, milostiva, poučljiva, puna
milosrđa i dobrih plodova,

Učenici putem raspravljahu
tko je među njima najveći...
(M. Chmakoff)

postojana, nehinjena.
Plod se pak pravednosti u miru sije
onima koji tvore mir.
Odakle ratovi, odakle borbe među vama?
Zar ne odavde:
od pohota što vojuju u udovima vašim?
Žudite, a nemate;
ubijate i hlepite, a ne možete postići;
borite se i ratujete.
Nemate jer ne ištete.
Ištete, a ne primete jer rđavo ištete;
da u pphotama svojim potratite.
Riječ je Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja usp. 2Sol, 2,14

Bog nas pozva po evanđelju na posjedo-
vanje slave Gospodina našega Isusa Krista.

Evanđelje Mk 9,30-37

*Sin Čovječji predaje se... Tko želi biti prvi,
neka bude svima poslužitelj.*

Čitanje svetog Evanđelja po Marku

U ono vrijeme: Otišavši s gore, Isus i nje-
govi učenici prolazahu kroz Galileju. On
ne htjede da to itko sazna. Jer poučavaše
svoje učenike. Govoraše im: »Sin Čovječji
predaje se u ruke ljudima. Ubit će ga, ali će
on, ubijen, nakon tri dana ustati.« No oni ne
razumješe te besjede, a bojahu ga se pitati.
I dođoše u Kafarnaum. I već u kući upita
ih: »Što ste putem raspravljali?« A oni
umukoše jer putem među sobom razgova-
rahu o tome tko je najveći.

On sjede i dozove dvanaesticu te im reče:
»Ako tko želi biti prvi, neka bude od svih
posljednji i svima poslužitelj!« I uzme dijete,
postavi ga posred njih, zagrli ga i reče im:
»Tko god jedno ovakvo dijete primi u moje
ime, mene prima. A tko mene prima, ne
prima mene, nego onoga koji mene posla.«
Riječ je Gospodnja.

Molitva vjernika

Braćo i sestre, Bog nam se po Isusu Kristu obja-
vio u liku djeteta i pozvao nas da u životu čuva-
mo djetinju iskrenost vjere i pouzdanja u njega.
Uputimo mu, sa svom iskrenošću, svoje molitve:

1. Crkvu, zajednicu svojih vjernika, obdari
mudrošću evanđelja da u svijetu neobazri-
voga natjecanja i sebičnosti, bude primjer
služenja i brige za potrebne, molimo te.
2. Sve one koji su u društvu na prvim mjestima
nadahni djelatnom odgovornošću
za malene i odbačene, molimo te.
3. Za djecu koju si nam darovao: pomози nam
prepoznati njihovu želju za istinitošću i
iskrenošću življenja te im budemo pravi
svjedoci vjere i pouzdanja u tebe, molimo te.
4. Za nas koji se smatramo odraslima: daj da
iznova pronađemo radost življenja i obdari
nas zahvalnošću za dar života, molimo te.
5. Za braću i sestre koji otiđoše s ovoga svijeta:
da njihovo umiranje bude rođenje za život u
vječnom zajedništvu s tobom, molimo te.

Primi, Oče nebeski, smjerne prošnje svoje djece.
Daj da s pouzdanjem u tvoju očinsku dobrotu
trajno rastemo u posluhu tebi i u ljubavi prema
braći ljudima, po Kristu Gospodinu našem.

Djetinji Bog i djetinji kršćani

Tko god jedno ovako dijete primi u moje ime, mene prima. A tko mene prima, ne prima mene, nego onoga koji mene posla (Mk 9,37; također Mt 18,4-5). Usudio bih se reći da ta jednostavna misao predstavlja kratki sažetak cjelokupne poruke Isusa Krista. Prvo, dijete ovdje postaje središnjim izričajem za odnos između Krista i vjernika. Drugo, dijete je također ključ za razumijevanje Kristova odnosa prema njegovu Ocu: »Tko mene prima, ne prima mene, nego onoga koji mene posla.« To znači da se osobu Isusa Krista može razumjeti jedino u njegovu djetinjem odnosu i zajedništvu s Ocem. No, da bismo bolje shvatili poruku tih dviju evanđeoskih misli, najprije ćemo ukazati na neke osnovne osobine djeteta.

Dijete i nedjetinji odrasli

U susretu sa svakim djetetom nekako nam se odmah nameću tri osnovne osobine djeteta: *zajedništvo, zadivljenost, igra*. Dijete ima snažan osjećaj zajedništva i jedinstva sa svojim roditeljima, ali i s drugim osobama te s cjelokupnom zbi-

ljom. Djetinje ja nezamislivo bez 'ti' i 'mi'. Stoga dijete ne osjeća da je ugroženo zajedništvom, već mu je zajedništvo prirodna sredina njegova djelovanja. Ono u njemu rađa povjerenje i zaštićenost, a napose zadivljenost.

Zadivljenost svjedoči o otvorenosti djeteta pred stvarnošću. Dijete neprestano propitkuje, istražuje, sve mu je zanimljivo i izazovno. Svim svojim osjetilima želi iskusiti i doživjeti stvarnost. Naposljetku, zaštićeno zajedništvom i zadivljeno svijetom, dijete se jako voli igrati. Ono voli igranje, nesvrhovitu djelatnost, koja u njemu izaziva radost, smijeh, hihot. Posebno su mu dragi klauuni ili male ludorije, u kojima dolazi do izražaja lakoća, opuštenost i ljepota življenja. To se življenje u igri pokazuje puno vrjednijim od svake funkcionalnosti i svrhovitosti.

No, sva tri navedena aspekta naše male fenomenologije djeteta proizlaze iz jednoga jedinog aspekta, koji utemeljuje i omogućuje sva ostala svojstva djeteta: *rođenost*. Dijete još nije izgubilo osjećaj rođenosti iz neizrecivoga otajstva – roditelja, prirode, Boga – koje ga rađa. A što je s na-

Učiti vjerovati od dječje
zadivljenosti i iskrenosti.

ma odraslima? Nama kao da je jedino na pameti osloboditi se osjećaja rođenosti, djeteta u nama. Sumnjičavi smo prema svakome zajedništvu. Zrelost odrasloga doživljavamo kao upravljanje svojim životom bez drugih, kao sposobnost reći 'ja' bez 'ti' i 'mi'. Puno smo izranjavani životom da bi nas još nešto moglo zadiviti. Naučeni smo ne diviti se stvarnosti, nego njome manipulirati i vladati. Stoga nam ni igranje ne predstavlja veliku radost, već smo prisiljeni plaćati drugima da se za nas igraju, kako bismo se barem na trenutak oslobodili tereta ove stvarnosti. Zapravo, toliko smo postali »odrasli« da više ne znamo ljubiti. Jer, što je drugo ljubav doli spremnost na zajedništvo, zadivljenost drugom osobom i njezinim postojanjem onkraj njezinih funkcija i titula. Što li je ljubav drugo doli igranje u trajnome iskustvu rađanja iz drugoga i rađanja drugoga. Da, *samo onaj trajno ljubi, tko ne prestaje biti dijete.*

Kršćanstvo – djetinja religija

Niti jedna religija i kultura nije tako snažno istaknula važnost djeteta općenito te odnos prema Bogu tumačila idejom djeteta kao što je to učinilo kršćanstvo. Razlog je taj što Isus Krist razotkriva sebe kao dijete u odnosu prema Bogu, objavljuje Boga, u kojemu oduvijek postoji dijete, rođenost: vječni Logos, božanski Sin. Božanski Logos potvrđuje svoju rođenost u iskonskome zajedništvu s Ocem u Duhu Svetomu, u stavu zadivljenosti i igranja pred Ocem (*1Izr 8,30-31*). Tako je kršćanski Bog djetinji Bog, a u Isusu Kristu se očituje da čovjek jest u potpunosti čovjek, ako ne zaboravi dijete u sebi, svoju rođenost od Boga, ako se znade zadiviti i igrati se pred Bogom i drugima.

To je posebno danas važno naglasiti jer mnogi doživljavaju kršćanstvo kao tegobnu i sumornu religiju križa, samoodreknuća i smrti. To sve kršćanstvo i jest, ali ono je *također djetinja religija, religija rođenosti*, koja nas uči zajedništvu, zadivljenosti, igranju, spontanosti, lakoći i ljepoti postojanja.

Kršćanska zrelost i odraslost nije napuštanje djetinjosti i rođenosti, već njihovo prožimanje svih pora odrasloga života. U tome je smislu sve-

ti Augustin napisao: »Vaša starost neka bude starost djeteta, a vaše djetinstvo neka bude djetinstvo starca.«

Poznato je da je veliki njemački filozof Friedrich Nietzsche jednom rekao da bi vjerovao u Boga koji bi se znao igrati. Također na jednom drugom mjestu on uspoređuje čovjekovu egzistenciju s tri lika: deva, lav i dijete. Nasuprot opterećenom i žalosnoj devi te titanskom i borbenome lavu, za Nietzschea jedino bezazleno i ludičko dijete jest istinski simbol čovjekove egzistencije. Možda bi Nietzsche, a s njime i mnogi naši suvremenici, našli put k Isusu Kristu da su u njemu otkrili, odnosno da smo im mi kršćani, svojom djetinjom, a ne devinom i lavljom egzistencijom, posvjedočili djetinjega Boga Isusa Krista, Boga koji se zna igrati, Boga koji ljubi...

Ivica Raguž

MOLITI s Crkvom

Djetinja zrelost

Gospodine Isuse Kriste, ti nam za primjer nasljedovanja ne stavljaš ni velike ni mudre, ni bogate, ni one koji su na prvim mjestima. Takve već sami odabiremo u iscrpljujućem natjecanju života.

Ti, koji si i sam odjenuo obličje čovjeka i nemoćnoga djeteta, stavljaš pred nas dijete – da ga nasljedujemo.

Radije bismo bili mudri učitelji djece, ali ti nas opominješ da se trudimo učiti baš od neuke i malene djece u koju su pohranio mudrost života.

Daj nam prepoznati njihovu veličinu u malenosti, njihovu mudrost u neukosti, njihovu iskrenost u slabosti i pouzdanje u nemoći. Pomozi nam odrasti do dječje zrelosti. Amen.

Kršćanska briga za žrtve

Mudrost križa

Uistinu, besjeda o križu ludost je onima koji propadaju, a nama spašenicima sila je Božja. Ta pisano je: Uprostat ću mudrost mudrih, i odbacit ću umnost umnih. Gdje je mudrac? Gdje je književnik? Gdje je istraživač ovoga svijeta? Zar ne izludi Bog mudrost svijeta? Doista, kad svijet u mudrosti Božjoj Boga ne upozna mudrošću, svidjelo se Bogu ludošću propovijedanja spasiti vjernike. Jer i Židovi znake ištu i Grci mudrost traže, a mi propovijedamo Krista rassetoga: Židovima sablazan, poganima ludost, pozvanima pak – i Židovima i Grcima – Krista, Božju snagu i Božju mudrost. Jer ludo Božje mudrije je od ljudi i slabo Božje jače je od ljudi.

1Kor 1,18-25

Naše se društvo brine za žrtve više nego ljudski rod ikad do sada. Iako je ponekad riječ o velikoj medijskoj predstavi, ta je pojava bez presedana u ljudskoj povijesti. Nije-dna civilizacija prije naše nije pokazivala ništa nalik suvremenoj brizi za žrtve. Štoviše, ljudi su već nebrojeno puta žrtvovali ljude svojim bogovima u ime zahvale ili molbe. Religiozno motivirana praksa žrtvovanja ljudi obilježava većinu religija koje su kroz povijest razvile imalo značajnu političku i vjersku kompleksnost.

Suprotno tome, kako se nasilje uobičajeno shvaća, čini se da ta žrtvovanja nisu činjena iz zloće i mržnje, zbog sadizma, nego iz uvjerenosti u njihovu nužnost. Sunce, mislili su ljudi, više ne bi izašlo da nije prinesena ljudska krv. Po njihovom shvaćanju stabilnost društva ovisila je o ljudskoj žrtvi. Mnogi mitovi u sebi skrivaju žrtveno nasilje, u njima se raspoznaje jednodušan čin gomile. Čini se da, kad se društvo nalazi pod bilo kakvom vrstom pritiska, instinktivno rješenje za izlazak iz krize jest pronalaženje i ubojstvo krivca na koga se prebacuje krivnja za nastalu situaciju. Žrtve su uglavnom izabrane nasumično, one su često na rubu društva ili se nečim ističu, a jedino bitno je da im je zaniijekana čovječnost.

Kristova žrtva

Isusova je smrt također rezultat nasilja gomile. Opasnost nekontroliranog nasilja u Jeruzalemu stavljena je pod kontrolu smrću jednoga čovjeka.

Novost koju donosi Biblija jest otkrivanje istine o pozadini žrtvovanja. Otkrivajući nam istinu, Biblija otvara put za prepoznavanje i *izbjegavanje svetog nasilja*. Ljudi koji su ubili Isusa nisu znali što čine, ali Biblija *nama* otkriva što su učinili. Time čini težim za nas ako činimo poput njih, a da to ne znamo. Jednom kad smo čuli novost da postoje žrtve i da je sam Bog žrtva, postoji mogućnost da ćemo suosjećati s njima prije nego ih žrtvovati. Postoji također i mogućnost da će nas suosjećanje motivirati da *žrtvuemo sami sebe* radije nego da žrtvuemo druge.

Isus je predao vlastiti život u ruke onih kojima je mogao vladati. Rabeći svoju slobodu na način koji je sam izabrao, oslobodio nas je svetog nasilja i otkrio istinu o žrtvi koja je bila skrivena čovječanstvu prije njegova dolaska na svijet.

Kada je Isus rekao da što god učinimo jednom od najmanjih njemu činimo (Mt 25,40), jasno je stavio na znanje da se su-patnja, su-osjećanje i briga ne smiju zaustaviti na njemu nego se moraju protegnuti na sve ljude. Time se rađa novo shvaćanje žrtve i brige za nju. To je nešto što dugujemo Bibliji. Ta briga nije plod prosvjetiteljskog racionalizma, koji tjera tamu religijskog praznovjerja, već evandeoski impuls gdje sam Bog, utjelovivši se, preuzima ulogu žrtve, a Isusovo uskrsnuće kao konačna pobjeda žrtve nad progoniteljima obilježilo je kulturni identitet Zapada. Krist i njegov odnos prema žrtvi i danas je kršćanima nadahnuće za žrtve kojih smo svjedoci.

Kršćani s licem ljubavi prema žrtvama

Dok se često čuju osude kako suvremeni svijet nikad nije bio ravnodušniji prema sirotinji, javlja se pitanje u kojem je društvu uopće postojala ideja o pravednosti i jednakosti sviju? U odnosu prema sredstvima kojima raspolažemo naša su djela beznačajna, ali unatoč činjenici i razlozima za okrivljavanje, društva prije nas bila su tolika nezainteresirana za pitanje žrtava da si čak nisu predbacivala ni vlastitu ravnodušnost. Ideal društva kojemu je nasilje strano kreće od Isusova pojma Kraljevstva Božjeg. Istinsko podrijetlo brige za žrtvu plod je kršćanstva.

Nijedna civilizacija nije stvorila toliko žrtava kao naša – i po tome je najgora – ali ujedno je i najbolja jer spašava najveći broj žrtava. I dok današnji svijet kontinuirano ponavlja jadikovke nad žrtvama i međusobno optuživanje da smo ih dopustili, zatim jadikovke nad licemjerjem svakog jadikovanja, na kraju dolazi do jadikovanja nad kršćanstvom koje postaje »žrtvenim jarcem« jer se tvrdi da ono nije učinilo ništa da se riješi problem nasilja. Zaboravlja se da je skrb za žrtve preuzeta iz kršćanstva, da kršćanstvo ne igra statističkim podacima spašenih i izgubljenih, već djeluje po evandeoskom načelu izgubljene ovce. Zbog nje će pastir napustiti cijelo stado dok je ne pronađe.

Moderne demokracije imaju čitav niz ostvarenja u hodu ljudske povijesti, ali istinska pokretačka snaga napretka polagani je raspad zatvorena društva utemeljena na mehanizmu žrtve. U povijesti uvijek kročimo između Evanđelja i mita. Moderna briga za žrtve od srednjeg vijeka evoluirala uvijek u istom smjeru, prema što većoj zaštiti potencijalnih žrtava. Tijekom vremena stvoreno je društvo kojemu nema ravna, ono je ujedinilo svijet. Ono što vodi tu zabrinutost i skrb za žrtve jest znanje o potlačenima i prognanima. Tu je na djelu Paraklet koji radi potajno na utemeljenju kultura, koji nastavlja djelovati na ovu zadivljujuću činjenicu.

Dobra je novost da smo sada postali svjesni kako su nevini ljudi često pretvarani u žrtve s nakanom da se postigne socijalna stabilnost. Kako se ta svijest širila, mehanizam žrtvovanja postao

je sve manje vjerodostojan i učinkovit. Moderno je društvo ukinulo ropstvo i kmetstvo, zaštitilo djecu, žene, starce i strance, a svaki dan se prelazi neki novi prag. Katastrofa koja se dogodi u nekom kutku zemlje izaziva dužnost suosjećanja i pomoći u narodima koji nisu pogođeni. Iako su te geste često simbolične, nije li u njima moguće vidjeti sliku dobrog Samarijanca?

Začetak moderne brige za žrtve moguće je pronaći i u svratištima Božjim, u prihvatilištima o kojima skrbi Crkva, a koja ubrzo postaje bolnicom. Te bolnice prihvaćaju sve kljaste i sve bolesne – bez obzira na društvenu i vjersku pripadnost. Osnivanje bolnica znači prvi put odvajanje pojma žrtve od bilo kakve pripadnosti, znači stvoriti moderni pojam žrtve.

Briga za žrtve – smatra René Girard, eminentni teoretičar kulture, filozof i antropolog – danas se iznova otkriva zato što su svi drugi veliki oblici moderne misli iscrpljeni i obezvrijeđeni. Činjenica da naš svijet postaje izrazito antikršćanski ne sprječava da briga za žrtve jača i dalje traje. Valja uvidjeti da najmoćniji antikršćanski pokret dvadestoga stoljeća jest pokret koji prisvaja i radikalizira brigu za žrtve pokušavajući opovrgnuti autentičnost judeokršćanske brige za žrtve nastojeći je na taj način učiniti poganskom. Takvi u kršćanskoj povijesti gledaju samo progone, potlačenost, inkviziciju. Totalitarizmi se prikazuju kao osloboditelji čovječanstva te pokušavaju »preuzeti« Kristovo mjesto u povijesti ljudskoga roda. Biblijskim simboličkim jezikom rečeno, Sotona danas preuzima jezik žrtve kako bi se opet ustoličio i pobijedio. Antikrist se predstavlja kao onaj koji donosi mir i toleranciju, a ljude vraća na sve vrste poganskih običaja, pobačaja, eutanazije, spolne neodređenosti, cirkuskih igara – ali zahvaljujući elektronskim simulacijama, bez stvarnih žrtava.

Kršćanska objava rasvjetljuje ne samo mitove i obrede već i sve ono što slijedi, povijest koja stvara sve potpuniji raspad svijeta utemeljenog na žrtvovanju. Pravu demitizaciju našega svijeta daje samo Križ, bez njega ne možemo, i zato, religija Križa nikada neće biti prevladana niti zastarjela.

Vječna Tadić Stepinac

Psalam 146. – Hvali, dušo moja, Gospodina!

Zadnjih pet psalama (Ps 146–150) tvore posebnu zbirku Psaltira, tzv. posljednji *halel*. Počinju starodrevnom riječju »Halelujah«, »Hvalite Jahvu«, koja nam je postala liturgijski poklik i uskrсни pozdrav, a nalazi se kao naslov na početku i na kraju ovih psalama. Svrha im je doista »hvaliti Gospodina«.

Sigurnost u Bogu

Psalam 146. sav je usredotočen na Boga. Čovjek pojedinac slavi Boga kao svoga stvoritelja i pomoćnika. On je istinita nada i pomoć narodu. Božja pomoć donosi čovjeku sigurnost za razliku od krive nade i vjere u zemaljske vladare, koji ni sami sebe ne mogu spasiti. Dakako, ni drugima ne mogu pružiti što ni sami nemaju. Premda nam se katkad časovito čini da nam je pomoć moćnika bliža i sigurnija, ipak takva pomoć nikada nije trajna. Prije ili kasnije ona oslabi ili izostane. Vjernik se pak oslanja na Boga i vjernički vedro i veselo pouzdaje u njega u svim tjeskobama i nevoljama. Na njega do kraja oslanja svoju nadu. Bog je dostojan bezgraničnog povjerenja i zauzet za sve koji su u nevolji, jedini je pravi pomoćnik koji nikada ne napušta svojih stvorova.

Psalamskom molitelju događa se da nakon svih svojih razmatranja, kad bi htio sve misli Psaltira nekako sažeti u jedno, može još samo reći s mudrim Sirahom: »Ma koliko da dodamo, ne bismo završili; jednom riječju: 'On je sve!' Odakle smoći dovoljno snage da ga slavimo, jer on je velik, iznad svih je djela svojih.« (Sir 43,27–28). Čovjek je prah i pepeo, ali Bog ostaje zauvijek. Taj i takav nas Bog ljubi. Upravo on, koji je stvorio krasotu neba, zemlje i mora, jest taj koji dovršava čudesa svojih blaženstava: on uspravlja pogažene, a uništava onog tko mu se odupire. Njima on remeti planove i mrsi putove. Dakle, Ps 146 poziva na pohvalu Bogu, što pomaže potlačene i bespomoćne.

Tipično je za ovaj psalam, da u njegovu završnom dijelu reci počinju riječju »Gospodin«. Time se naglašava misaoni ritam pjesme. Na žalost,

naši prijevodi jedva dočaravaju ljepotu izvornika. U Septuaginti se ovaj psalam pripisuje Hagaju i Zahariji, no vjerojatno je znatno stariji od tih proroci poslijesužanjske obnove. Svrstava se u književnu vrstu »hvalospjeva«. Možda su ga izvodila dva pjevačka zbora. Čak pomalo izaziva dosadu zbog isticanja niza 'nesretnika' kojima Bog pomaže: gladni, potlačeni, sužnji, slijepci, prignuti, pravedni, tuđinci, sirote i udovice. Ali baš to pokazuje komu je Bog blizak. Prisno se govori o Bogu kao »mojem Bogu«, »svome Bogu«, »tvojem Bogu, Sione«.

Himna Bogu pomoćniku

- ¹ Hvali, dušo moja, Gospodina!
- ² Hvalit ću Gospodina sveg života svojeg.
Dok me bude, Bogu svom ću pjevati.
- ³ Ne uzdajte se u knezove,
u čovjeka od kog nema spasenja!
- ⁴ Izide li duh iz njega, u zemlju svoju on se vraća
i propadaju sve misli njegove.
- ⁵ Blago onom kome je pomoćnik Bog Jakovljevi,
kome je ufanje u Gospodu, Bogu njegovu,
- ⁶ koji stvori nebo i zemlju,
more i sve što je u njima;
koji ostaje vjeran dovijeka,
- ⁷ potlačenima vraća pravicu,
a gladnima kruh daje.
- ⁸ Gospodin oslobađa sužnje,
Gospodin slijepcima oči otvara.
Gospodin uspravlja prignute,
Gospodin ljubi pravedne.
- ⁹ Gospodin štiti tuđince,
sirote i udovice podupire,
a grešnicima mrsi putove.
- ¹⁰ Gospodin će kraljevati dovijeka,
tvoj Bog, Sione, od koljena do koljena.

Patnici – znak Kraljevstva Božjeg

Spasenje nije samo onaj konačni odah, već i trenutni predah. Štoviše, spasenje je stalno na djelu. Kad u tjeskobi svoga vremena prepoznamo Božju brigu nad sobom, tad je Bog ponosan na nas, svoje vjernike. Takvima nas odgaja ovaj psalam. Naime, on u nama gradi Isusovu sliku o Bogu. Makar se možda našim očima u životu čini drukčije, Bog je sav zaposlen problemima malih i nevoljnih ljudi. On se svrstava na stranu ugroženih, potlačenih, bespravnih, izbjeglica. Potlačenima vraća pravicu, gladnima kruha daje, slijepcima oči otvara, oslobađa sužnje, uspravlja prignute, ljubi pravedne, štiti pridošlice i tuđince, podupire sirote i udovice... Bog nad tim »siromasima duhom« proteže svoju vladavinu. Štoviše, oni su znak njegova kraljevstva. I još više: psalam nas potiče da se bavimo tim Božjim poslom. Kao da je nama ostavio brigu za svoju sirotinju i želi da naša ljubav bude zauzeta poslom oko svih siromaha. U tom je smislu veoma značajan Matejev i Lukin završetak Govora na gori. Ono Matejevo »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski« (Mt 5,48), Luka izriče riječima »Budite milosrdni kao što je milosrdan vaš nebeski Otac« (Lk 6,36). To je temeljna oznaka evanđeoske duhovnosti: biti savršen, odnosno milosrdan kao što je naš nebeski Otac. Tako bismo Ps 146 mogli nazvati pjesmom teologije oslobođenja. Bog je sav zauzet i oko zemaljske sreće svojih vjernika.

Iskustvo nam pokazuje da nesolidarno ponašanje i sebičnost, mentalitet laktašenja, značajno razaraju našu okolinu i svijet uopće. Pa kad molimo da dođe Božje kraljevstvo, onda to po Svetome pismu nije daleko od nastojanja oko društvene pravednosti i brige za sve ljude. Bog sve to može činiti ako među ljudima ima dovoljno onih koji svoj unutrašnji moral iskazuju vanjskim djelima pomaganja. Bilo bi kruha dovoljno za sve kad bi se narodi držali Božjih zapovijedi!

Na putu malenih

Psalmist zanosno pet puta ponavlja riječ »Gospodin«. Kad u kršćanskom svjetlu gledamo ovaj psalam, pomišljamo na Isusa koji je brojnim čudesima pomogao potrebne na tijelu i duši. On

sam je rekao: »Dodite k meni svi koji ste umorni i opterećeni« (Mt 11,28). Za gladne je umnažao kruh, slijepima otvarao oči, mnoge oslobodio ropstva grijeha... Dok molimo psalam, slušamo zapravo Isusovo evanđelje. On se stavio na stranu siromaha počevši od Betlehema do Golgote. Na mesijansku su gozbu pozvani najprije siromasi, slijepi, hromi... Isus se oštro okomio na one koji »proždiru kuće udovičke« (Mk 12,38-44), dok Bog »sirote i udovice podupire« (r.9).

Istaknuli smo kako je značajno ponavljanje Gospodnjeg imena u drugom dijelu psalma (rr.7-10). To nekako priliči nabranju evanđeoskih blaženstava. Blizak im je i sukladan i sadržaj, jer se i kod psalmiste redaju razne osobe potrebne Božje pomoći koju im Bog doista i pruža, kad se radi o svim potrebama duše i tijela. Na kraju se psalma spominje vječno Božje kraljevstvo. To je baš ono što Isus obećava prvim i zadnjim blaženstvom.

Imamo razloga danas hvaliti Gospodina. On nas je stvorio za nešto što je puno više no što li je samo jelo i piće. Svoj cilj neće postići oni koji pođu putem ispraznog materijalističkog uživanja i tu ostanu. Gospodin će kraljevati samo nad onima koji ga u životu priznaju svojim Bogom. Dat će ono što im je pripremio u vječnosti. Ne treba dakle računati s nesigurnim i krhkim ljudima, koji su, ma kako mudri bili, od praha i u prah se vraćaju, već s Bogom stvoriteljem, vjernim i dobrotvornim spasiteljem, prijateljem malenih. »I nema ni u kome drugom spasenja« (Dj 4,12). Spašava samo onaj »koji stvori nebo i zemlju, more i sve što je u njima« (r.6). Na to nas upućuje zvjezdano nebo za vedrih noći. Taj i takav Bog nije nam dalek poput zvijezda, on nam je blizak i »ostaje vjeran dovijeka«. On se osobito rado brine za malene, nesretne, one kojima je život nešto uskratio...

A mi? Izvanredno je dostojanstvo čovjeka da može biti savršen kao što je savršen Otac nebeski. Iz ovog dakle psalma otkrivamo potrebitu založenost kršćana u promicanju i razvoju pravednoga društva. »Tad će Jahve kraljevati dovijeka, tvoj Bog, Sione, od koljena do koljena« (r.10). S pravom molimo: »Dodi kraljevstvo tvoje, budi volja tvoja!«

Luka Marijanović

Radujem se u Gospodinu

Pripjevni psalam za blagdan Rođenja bl. Djevice Marije

D. Bubalo

Radosno

Ra - du - jem se u Go - spo - di - nu, ra - du - jem!

Ps 13 (12)

1. Ja se u tvo - ju do - bro - tu uz - dam nek mi se
2. Pje - vat ću Go - spo - di - nu ko - ji mi u - či - ni do - bro,

1. sr - ce ra - du - je spa - se - nju tvo - viš - me!
2. pje - vat ću i - me - nu Go - spo - di - na Sve - viš - njeg!

Gospodine, tko smije prebivati

Pripjevni psalam za 22. nedjelju kroz godinu

D. Bubalo

Ant.

Go - spo - di - ne, tko smi - je pre - bi - va - ti u ša - to - ru tvo - me?

Ps 15 (14)

1. Onaj samo tko ži - vi če - sti - to, koji či - - ni pra - vi - cu,
i istinu iz sr - ca zbo - ri, i ne kle - ve - će je - zi - kom.

2. Koji bližnjem zla ne na - no - si i ne sramoti su - sje - da svo - ga,
koji zli - kov - ca pre - zi - re, a poštuje one što se bo - je Go - spo - di - na.

3. Koji se zaklinje pri - ja - te - lju, a ne kr - ši pri - se - ge,
i ne daje nov - ca na - lih - vu i ne prima mita pro - tiv ne - duž - na.

Postoje li još »pokrajnji oltari«?

Ususretima s nositeljima liturgijskoga pastoralora u našoj Crkvi više smo se puta susreli s izravnim pitanjem, a još više puta s upitnom praksom koja nije postavljala pitanja, o tome kakav pristup zauzeti prema negdašnjim tzv. »pokrajnjim« ili »bočnim« oltarima u liturgijskom prostoru. Ovdje želimo istaknuti tek nekoliko osnovnih i načelnih smjernica za pristup toj problematici.

Sažimljući povijesni razvoj oltara kao polazište i načelo valja istaći da kršćanski oltar nema svoje uporište u čovjekovu prinosu žrtve Bogu (kao poganski žrtvenici-oltari), nego u Kristovu spasenjskome darivanju (prinosu-žrtvovanju) čovjeku. *Križ je jedini kršćanski žrtvenik* u doslovnome smislu riječi, a spomen-čin te jedne i jedincate žrtve Crkva proslavlja slaveći sakrament euharistije. Euharistija je iskazivanje hvale Bogu za Kristovu neponovljivu otkupiteljsku žrtvu. Otkupiteljska snaga Kristove žrtve u euharistiji se obistinjuje po činu-znaku blagovanja. Oltar je stoga sveto *spomen-mjesto* Kristove žrtve.

Kršćani su stoga sve do polovice srednjega vijeka, čuvajući vjerno istinu o jedincatoj Kristovoj žrtvi, isticali nužnost samo jednoga oltara u liturgijskome prostoru. No, srednji će vijek u snažnoj pobožnosti prema svecima, a potom i u novoj 'euharistijskoj pobožnosti', naći »opravdanje« za podizanje i drugih 'oltara' u liturgijskome prostoru. Brojne bratovštine i različite udruge vjernika, a nerijetko i pojedinci (među njima i svećenici), htjeli su u čast svojemu svecu-zaštitniku podignuti crkvu ili kapelu. Kako to nije bilo uvijek moguće, lako se došlo na ideju da se takva (zavjetna) »kapela« uredi u samoj župnoj ili nekoj samostanskoj crkvi. Gubitak svijesti o pravome značenju euharistije i o jedincatosti kršćanskoga oltara pogodovao je da se takve pokrajnje ili bočne kapele urede kao »oltari« koji su zapravo služili kao podnožje slici ili kipu sveca zaštitnika.

Drugi, ne manje važan razlog nastanku pokrajnjih oltara, krije se u samostanskim crkvama uz

koje je boravio veliki broj redovnika svećenika. Budući da nije bilo zajedničkoga slavlja euharistije (koncelebracije), pokrajnji su oltari bili »rješenje« da bi svaki od svećenika mogao slaviti »svoju« misu na nekom od oltara (često i više njih istovremeno, svaki na »svome« oltaru). S vremenom se uvrježila praksa da se i u crkvama u kojima se nije osjećala takva potreba podiže više oltara, katkada do enormno velikoga broja. Tako je, na primjer, u crkvi Duha Svetoga u Firenzi moguće nabrojati čak 38 pokrajnjih oltara.

Današnja liturgijska obnova polazi od liturgijske teologije koja ističe jednost i jedincatost Kristove žrtve. U novim se crkvama zato, bez iznimaka, podiže samo jedan oltar. Ponovno otkrivena liturgijska teologija ne nalazi opravdanja za pojmove »glavni«, »pomoćni« ili »pokrajnji« oltar. Oltar je samo jedan! Mjesto za izvanliturgijsku pobožnost vjernika – u čašćenju blažene Djevice Marije i svetaca – stoga se više ne uređuje kao oltar! Tako i sama pučka pobožnost zadobiva svoje vlastito obličje te ju je moguće jasnije razlikovati od liturgijskoga slavlja, kao i graditi njezin dijaloški odnos s liturgijom Crkve.

U starijim crkvama koje su i danas u liturgijskoj funkciji, a rese ih i negdašnji pokrajnji 'oltari', valja s osobitom razboritošću prihvatiti da takva mjesta, poštujući svu njihovu povijesnu i umjetničku vrijednost, više nisu oltari u vlastitome smislu riječi, niti su mjesto liturgijskoga slavlja. Stoga im *ne pripadaju obilježja koja su vlastita liturgijskome slavlju*: svijećnjaci, svijeće, oltarnici, cvijeće... Lišena »liturgijskih« znakova, ta će mjesta liturgiji Crkve dati središnjost, a time i sama naći značenje koje im pripada. Treba, nadalje, tražiti načina kako umjetničko blago tih pokrajnjih 'mjesta' teološki smisleno povezati u *jedinstveni ikonografski program* cjelokupnoga liturgijskoga prostora da bi sav prostor, sa svim svojim elementima, vodio *k središtu vjere, svakoga slavljenja i pobožnosti* – k oltaru koji je jedan, jer je jedan i Krist Otkupitelj. ■

god. XXIII. (2006.) br. 9

**Liturgijsko-pastoralni list
za promicanje liturgijske obnove**

Glavni i odgovorni urednik:

Ante Crnčević

Uredničko vijeće:

Petar Bašić, Ante Crnčević, Ivan Čurić,

Ivan Šaško, msgr. Antun Škvorčević, Ivica Žižić

Predsjednik uredničkog vijeća:

msgr. Antun Škvorčević

Uredništvo:

Ante Crnčević, Ivan Andrić,

Vječna Tadić Štepinac

Grafička priprema:

Tomislav Koščak

Izdavač i nakladnik:

Hrvatski institut za liturgijski pastoral

pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji

Trakošćanska 47

10000 ZAGREB

Telefon: 01 309 7117

Faks: 01 309 7118

e-mail: hilp@zg.t-com.hr

Tisak:

Offset Markulin, Lukavec

List izlazi 13 puta godišnje.

Cijena pojedinog primjerka: 13,00 Kn

inozemstvo: 3,00 EUR; 4,60 CHF; 4,80 USD;

5,70 CAD; 7,00 AUD

Godišnja pretplata: 169,00 Kn

inozemstvo: 39 EUR; 60 CHF; 62 USD;

74 CAD; 91 AUD

Za pretplatnike s deset i više primjeraka odobravamo
popust od 10%.

Uplate za Hrvatsku:

žiro-račun: Privredna banka Zagreb, d.d.

2340009-1110174994

model plaćanja: 02

poziv na broj: upisati vlastiti pretplatnički broj

Uplate za inozemstvo:

devizni račun: Privredna banka Zagreb, d.d.:

703000-012769

SWIFT: PBZGHR2X

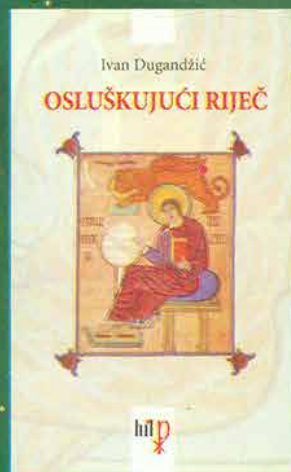
Međunarodni broj bankovnog računa - IBAN:

HR88 2340 0091 1101 7499 4

iz naših izdanja:

NOVO!

I. Dugandžić,

Osluškujući Riječ.

Homiletska razmišljanja
uz čitanja godine B.

252 str.

65 kn

preporučujemo:

Božanski časoslov.

Liturgijski molitvenik za puk,

1110 str.

120 kn

Naša izdanja potražite:

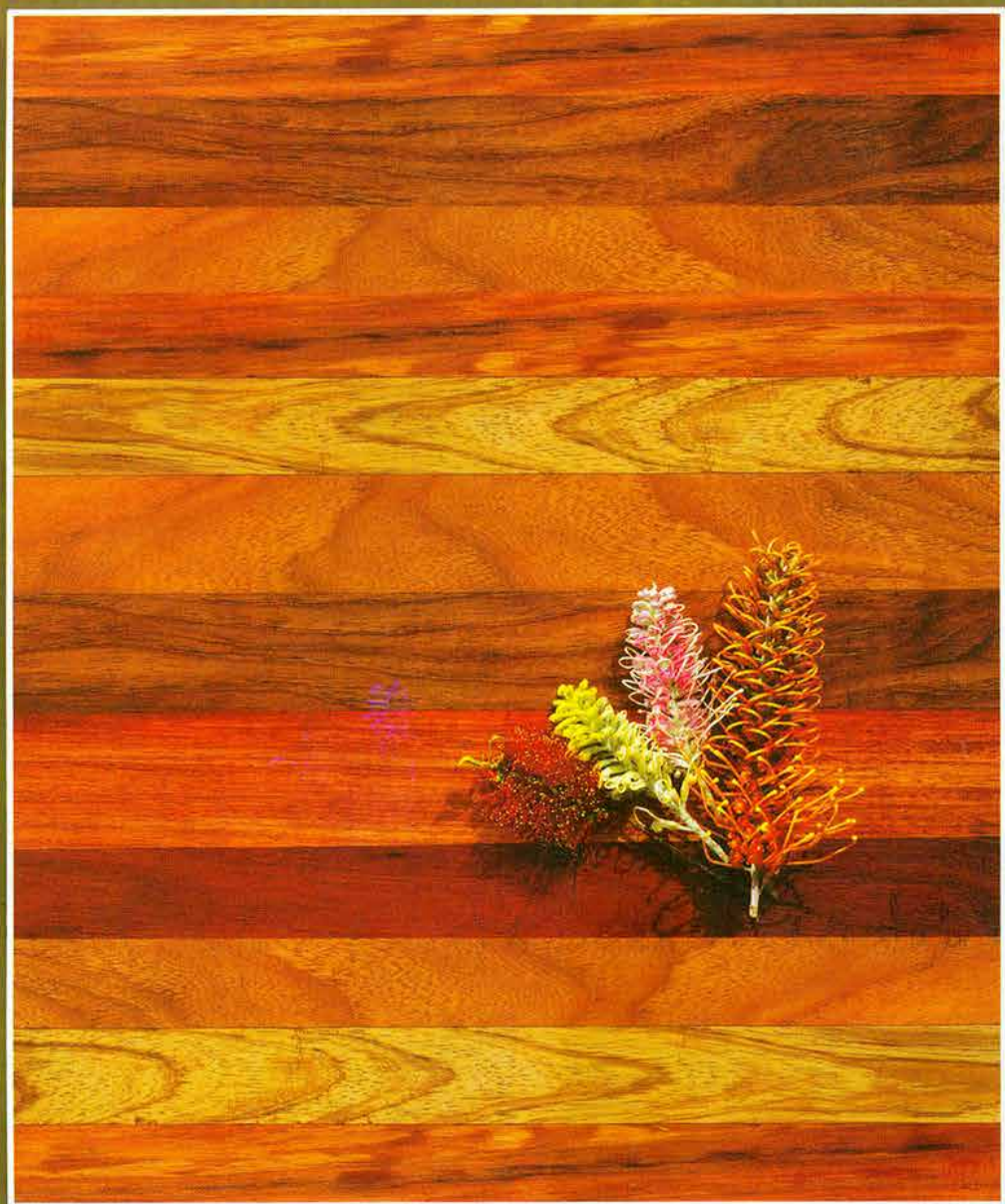
Hrvatski institut za liturgijski pastoral

Trakošćanska 47, 10000 Zagreb

tel.: 01 309 7117

faks: 01 309 7118

e-mail: hilp@zg.t-com.hr

Tragom otkrivanja Ljepote...